

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Декоративна композиція «Єдність початків» за мотивами самчиківського розпису у техніці килимової вишивки

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)
Галузь знань – 02 Культура і мистецтво
Спеціальність – 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація
Освітньо-професійна програма – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво
Спеціалізація – Художній текстиль

КвРДМ.023083.01.02.ПЗ

Виконала здобувачка 3 курсу
група ДМ-3с-23-1

Оксана ЛАЗАРУК

Підпис

Керівник канд. пед. наук, доцент

Лариса КОРНИЦЬКА

Підпис

Нормоконтролер

Олена МІЩЕНКО

Підпис

До захисту допускаю:
Завідувач кафедри
технологічної та професійної освіти
і декоративного мистецтва

Олена САМБОРСЬКА

Підпис

05 червня 2026 р.

Хмельницький 2026

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет – Гуманітарно-педагогічний
Кафедра – Технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)
Галузь знань – 02 Культура і мистецтво
Спеціальність – 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація
Освітньо-професійна програма – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво
Спеціалізація – Художній текстиль

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри технологічної
та професійної освіти і
декоративного мистецтва

 Олена САМБОРСЬКА

Підпис ім'я, прізвище

02 03 2026 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Лазарук Оксана Олександрівна

Прізвище, ім'я, по батькові здобувачки

1. Тема роботи Декоративна композиція «Єдність початків» за мотивами самчиківського розпису у техніці килимової вишивки

Керівник роботи канд. пед. наук, доцент Корницька Лариса Анатоліївна

Затверджено наказом ректора університету від 20.01.2026 р. №7, додаток 2

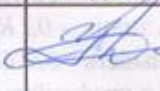
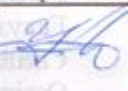
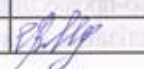

2. Термін подання здобувачем роботи на кафедру 15.06.2026 р.

3. Вихідні дані до роботи художній твір, техніка килимова вишивка

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Вступ, Розділ 1 Традиції та новаторство в декоративному мистецтві самчиківськ. розпису та килимової вишивки, Розділ 2 Художньо-композиційні та технологічно-матеріалознавчі особливості виконання декоративної композиції «Єдність початків» технікою килимової вишивки, Висновки, Використані джерела, Додатки

5. Перелік графічного матеріалу немає

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Етапи роботи	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Дата, підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
Перевірка академічного тексту спеціалізованими програмними засобами	Герніченко І.І.		
Нормоконтроль	Мищенко О.В.		

7. Дата видачі завдання 02.03.2026

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва розділу кваліфікаційної роботи	Терміни виконання	Примітка
1	Вступ	20.03 – 31.03.26	виконано
2	1 розділ	01.04 – 26.04.26	виконано
3	2 розділ	27.04 – 10.05.26	виконано
4	Висновки, перелік посилань	10.05 – 18.05.26	виконано
5	Попередній захист	19.05 – 20.05.26	виконано
6	Нормоконтроль	21.05 – 26.05.2026	виконано
7	Перевірка академічного тексту спеціалізованими програмними засобами	27.05 – 03.06.26	виконано
8	Рецензування	8.06 – 13.06.26	виконано
9	Захист	17.06 – 18.06.2026	виконано

Здобувач

 (підпис)
Оксана ЛАЗАРУ
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник кваліфікаційної роботи

 (підпис)
Лариса КОРНИЦЬКА
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

АНОТАЦІЯ

Тема кваліфікаційної роботи: Декоративна композиція «Єдність початків» за мотивами самчиківського розпису в техніці килимової вишивки

Автор: здобувачка 3-го курсу гр. ДМ-3с-23-1 Оксана ЛАЗАРУК

Керівник: канд. пед. наук, доцент Лариса КОРНИЦЬКА

Обсяг пояснювальної записки: 58 с.; 10 рисунків; 1 таблиця; 11 додатків; літературних джерел в кількості 30.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: САМЧИКІВСЬКИЙ РОЗПИС, КИЛИМОВА ВИШИВКА, ДЕКОРАТИВНА КОМПОЗИЦІЯ, НАРОДНЕ МИСТЕЦТВО, ХУДОЖНІЙ ТЕКСТИЛЬ

Кваліфікаційна робота присвячена створенню декоративної композиції «Єдність початків» за мотивами самчиківського розпису в техніці килимової вишивки. Пояснювальна записка складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі було розглянуто історію виникнення та розвитку самчиківського розпису і техніки килимової вишивки, проаналізовано їхні художні та технологічні особливості, а також значення у збереженні традицій українського народного декоративного мистецтва.

У другому розділі розкрито ідейний задум твору, охарактеризовано використані матеріали та інструменти, наведено калькуляцію витрат і технологічну послідовність виконання роботи. Також здійснено композиційний аналіз та естетичну оцінку готового виробу.

05.06.

2026 р.

Оксана ЛАЗАРУК

ЗМІСТ

	С.
Вступ	5
1 Традиції та новаторство в декоративному мистецтві самчиківського розпису та килимової вишивки	8
1.1 Історія та особливості розвитку самчиківського розпису й техніки килимової вишивки	8
1.2 Художньо-технологічні особливості виконання творів технікою самчиківського розпису та килимової вишивки ...	18
2 Художньо-композиційні та технолого-матеріалознавчі особливості виконання декоративної композиції «Єдність початків» технікою килимової вишивки	24
2.1 Ідея та художньо-образне обґрунтування теми декоративної композиції «Єдність початків»	24
2.2 Характеристика матеріалів, інструментів та калькуляція витрат щодо виконання декоративної композиції «Єдність початків» технікою килимової вишивки	34
2.3 Технологічна послідовність виготовлення декоративної композиції «Єдність початків» технікою килимової вишивки	40
2.4 Композиційна характеристика та естетична оцінка виконаної декоративної композиції «Єдність початків»	45
Висновки	52
Перелік джерел посилання.....	54
Додаток А Розпис фасадів будівель у с. Самчики.....	57
Додаток Б Роботи заслуженого майстра України самчиківського розпису Олександра Пажимського.....	58
Додаток В Роботи майстра народної творчості Сергія Касьянова.....	59
Додаток Г Роботи майстра народної творчості Михайла Юзвука.....	60
Додаток Д Роботи майстра народної творчості Віктора Раковського.....	61
Додаток Е Майстриня Ірина Крюченко.....	62
Додаток Ж Сучасні текстильні вироби у техніці килимової вишивки.....	63
Додаток К Родинне дерево й Дерево життя в самчиківському розписі.....	64
Додаток Л Основні розписи України.....	65
Додаток М Декоративна композиція «Єдність початків»	66
Додаток Н Макет постеру до виконаної декоративної композиції «Єдність початків»	67

ВСТУП

Українське декоративно-ужиткове мистецтво є важливою складовою національної культури, у якій відображаються духовні цінності народу, його світогляд, естетичні уявлення та багатовікові художні традиції. Народне мистецтво України формувалося протягом століть і проявило себе у різних видах різноманітних технік: розписі, вишивці, ткацтві, килимарстві, різьблені, гончарстві тощо. Саме ці види народного мистецтва стали носіями культурної пам'яті та зберегли самотність української художньої спадщини.

Одним із яскравих явищ українського народного декоративного мистецтва є самчиківський розпис, який виник у селі Самчики Хмельницької області. Для цього виду розпису характерні декоративність, яскрава кольорова гама, стилізовані рослинні та зооморфні мотиви, ритмічність композиції й символічність образів. Самчиківський розпис поєднує народну фантазію, декоративну узагальненість та глибокий зв'язок із природою, тому є важливим джерелом натхнення для сучасних митців декоративно-ужиткового мистецтва.

Важливе місце в українській мистецькій традиції займає килимова вишивка – техніка декоративного текстилю, що вирізняється фактурністю, об'ємністю та виразною декоративністю. Завдяки ворсовій поверхні та насиченим кольорам ця техніка дозволяє створювати художньо виразні композиції, у яких органічно поєднуються колір, форма та текстильна фактура. Використання килимової вишивки у створенні декоративних творів сприяє збереженню народних традицій та їх творчому переосмисленню в сучасному мистецькому середовищі.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи полягає у необхідності збереження та популяризації українського народного мистецтва, а також у пошуку сучасних способів художнього осмислення традиційних декоративних форм. Поєднання мотивів самчиківського розпису з технікою килимової

вишивки дає можливість створити оригінальний художній твір, у якому збережено традиції народного розпису і килимової вишивки.

Тема кваліфікаційної роботи «Декоративна композиція «Єдність початків» за мотивами самчиківського розпису в техніці килимової вишивки».

Об'єктом дослідження є техніка самчиківського розпису та килимової вишивки як традиційних видів декоративно-ужиткового мистецтва.

Предметом дослідження є художньо-композиційні та технологічно-матеріалознавчі особливості виготовлення декоративної композиції «Єдність початків» у техніці килимової вишивки на основі особливостей самчиківського розпису.

Метою кваліфікаційної роботи є створення декоративної композиції за мотивами самчиківського розпису в техніці килимової вишивки.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в обґрунтуванні художньо-композиційних і технологічно-матеріалознавчих особливостей декоративної композиції «Єдність початків» у техніці килимової вишивки, виготовленні її відповідно до схарактеризованої технологічної послідовності та презентуванні на постері.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- проаналізувати історичні передумови та особливості розвитку самчиківського розпису й техніки килимової вишивки;
- обґрунтувати художньо-технологічні особливості техніки самчиківського розпису та килимової вишивки;
- розкрити ідею та здійснити художньо-образне обґрунтування теми декоративної композиції «Єдність початків»;
- охарактеризувати матеріали та інструменти й здійснити калькуляцію витрат щодо виконання декоративної композиції «Єдність початків» технікою килимової вишивки;
- описати технологічну послідовність виконання декоративної композиції «Єдність початків» технікою килимової вишивки та виконати її в матеріалі;

– надати композиційну характеристику та естетичну оцінку виконаній декоративній композиції «Єдність початків» та виготовити постер.

Кваліфікаційна робота складається з практичної частини виконаної в матеріалі у вигляді декоративної композиції під назвою «Єдність початків» та теоретичної у вигляді пояснювальної записки, що представлена двома розділами, Вступом, Висновками, Списком використаних джерел та Додатками.

Основні положення та результати кваліфікаційної роботи узагальнено та висвітлено в доповідях на конференціях: XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи», (Хмельницький 6–7 листопада 2025 року) «Символізм птахів у світовому декоративному мистецтві» [1]; V Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Проектування змісту і технологій художньо-графічної підготовки та художньо-творчої діяльності здобувачів вищої освіти (студентів) і молодих учених» (Вінниця 27 березня 2026 року) «Художньо-творчий та освітній потенціал самчиківського розпису у створенні сучасних творів текстильного мистецтва та формуванні фахових компетентностей майбутніх митців» [2]; Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів освіти та молодих вчених «Синергія освіти, технологій та мистецтва у сучасному соціокультурному просторі» (Хмельницький національний університет, 7 травня 2026 року) «Єдність початків» – символічний зміст мови народного декоративного мистецтва» [3].

1 ТРАДИЦІЇ ТА НОВАТОРСТВО В ДЕКОРАТИВНОМУ МИСТЕЦТВІ САМЧИКІВСЬКОГО РОЗПИСУ ТА КИЛИМОВОЇ ВИШИВКИ

1.1 Історія та особливості розвитку самчиківського розпису й техніки килимової вишивки

Самчиківський розпис є самобутнім різновидом українського декоративно-ужиткового мистецтва, що сформувався в осередку традиційної культури Поділля, зокрема в селі Самчики. Він є яскравим прикладом локальної художньої традиції, яка виникла на ґрунті народного світогляду, естетичних уподобань та практичних потреб сільського населення. Цей вид розпису відображає тісний зв'язок людини з природою, її прагнення до гармонії, краси та символічного осмислення навколишнього світу [4]. Формування самчиківського розпису припадає на кінець XIX – початок XX століття – період активного розвитку народного мистецтва в Україні. У цей час декоративне оздоблення житла було важливою складовою побутової культури, виконуючи не лише естетичну, а й оберегову функцію (див. додаток А, рисунок А.1). Селяни вірили, що орнаменти, нанесені на стіни оселі, здатні захищати родину від негативних впливів, приносити добробут, здоров'я та злагоду.

Важливим чинником формування розпису стали природно-географічні умови регіону. Поділля відзначається багатою флорою, що знайшло відображення у характерних рослинних мотивах орнаментів. Крім того, традиції настінного малярства мали глибоке коріння в українській культурі, що сприяло виникненню локальних варіантів, серед яких самчиківський розпис посів особливе місце.

Спочатку розпис мав виключно прикладний характер. Його виконували переважно жінки, які прикрашали житло до свят або важливих подій. Малювання здійснювалося без попередніх ескізів, на основі усталених

композиційних схем і, водночас, із великою часткою імпровізації. Фарби виготовлялися з природних матеріалів – глини, рослинних барвників, сажі, що зумовлювало обмежену, але виразну кольорову гаму [5].

Розвиток самчиківського розпису відзначається певною етапністю, що відображає зміни в суспільному житті та культурному середовищі. Перший етап (традиційний, кінець XIX – перша половина XX століття). Цей період характеризується активним побутуванням розпису в сільському середовищі. Орнаменти мали чітко визначену символіку. Наприклад, квіткові мотиви асоціювалися з життєвою силою та безперервністю роду, птахи – з добробутом і духовністю, а дерево життя – з гармонією світобудови. Композиції вирізнялися симетрією, ритмічністю та декоративною узагальненістю форм.

Другий етап (період занепаду, середина XX ст.) Зміни соціально-економічних умов, урбанізація, поява нових будівельних матеріалів і типів житла призвели до поступового зникнення традиції настінного розпису. Втрата зв'язку з народними звичаями та обрядами негативно вплинула на збереження цього виду мистецтва. Самчиківський розпис почав втрачати своє практичне значення, а разом із цим і поширення.

Третій етап (відродження та сучасний розвиток, кінець XX – XXI ст.) Наприкінці XX століття розпочався процес активного відродження самчиківського розпису. Значний внесок у збереження та популяризацію традиції зробив народний майстер Віктор Раковський. Його діяльність сприяла не лише відновленню традиційних технік, а й адаптації розпису до сучасних умов. На цьому етапі самчиківський розпис виходить за межі побутового використання і стає об'єктом мистецького осмислення. Його застосовують у дизайні інтер'єрів, оформленні громадських просторів, створенні сувенірної продукції, а також у навчальному процесі художніх закладів освіти [6].

Самчиківський розпис має низку характерних рис, що визначають його художню своєрідність. Декоративна площинність – зображення не передають об'єм чи перспективу, а мають умовно-стилізований характер. Чітка контурність – кожен елемент орнаменту окреслений виразною лінією, що

підсилює графічність композиції. Ритмічність і симетрія – композиції будуються за принципами повторюваності та врівноваженості; насичена кольорова гама – переважають яскраві контрастні кольори: червоний, жовтий, зелений, синій, чорний; стилізація природних форм – рослинні та тваринні мотиви подаються в узагальненому декоративному вигляді.

Особливе місце в орнаментиці займають квіткові композиції, птахи, фантастичні істоти, а також символічні елементи, що мають глибоке змістове навантаження. Важливою рисою є поєднання традиційних мотивів із індивідуальним баченням майстра, що надає кожному твору унікальності [7].

Важливу роль у збереженні, відродженні та розвитку самчиківського розпису відіграли народні майстри, які не лише продовжили традицію, а й надали їй нового змісту в сучасних умовах. До числа перших майстрів самчиківського розпису належить Олександр Пажимський, якого вважають одним із засновників цього мистецького напрямку.

Олександр Пажимський – український краєзнавець, етнограф, науковець, історик, заслужений майстер України, член двох Національних спілок – художників та майстрів народного мистецтва. Його творчість відзначалася простотою та лаконічністю художніх рішень. Композиції майстра будувалися на основі традиційних рослинних мотивів – квітів, гілок, листя, які мали узагальнений, стилізований характер. Колористика робіт Олександра Пажимського була яскравою, проте обмеженою, що відповідало традиціям народного розпису. Водночас, саме в його творах починають формуватися характерні риси самчиківського стилю: площинність зображення, чіткість контурів, декоративність і ритмічність орнаменту (див. додаток Б, рисунок Б.1).

Значний внесок у розвиток самчиківського розпису зробив Сергій Касьянов, який продовжив і розвинув напрацювання попередника. У його творчості спостерігається перехід до складніших композиційних побудов. Орнаменти стають більш насиченими, зростає роль симетрії та ритмічної організації елементів. С. Касьянов активно експериментує із кольором,

розширюючи палітру та досягаючи більшої декоративної виразності. Його роботи відзначаються гармонійним поєднанням кольорів і форм, що сприяло утвердженню самчиківського розпису як самостійного художнього явища (див. додаток В, рисунок В.1) [8].

Подальший розвиток традиції пов'язаний із діяльністю майстра Михайла Юзвук, який привніс у розпис більшу деталізацію та технічну досконалість. Його роботи характеризуються чіткістю контурів, ретельністю виконання та композиційною завершеністю. Михайло Юзвук активно використовує як традиційні рослинні орнаменти, так і стилізовані фантастичні елементи, що надає його творам особливої виразності.

Сюжети для своїх картин майстер Михайло Юзвук бере із народних пісень. Важливою рисою його творчості є прагнення до гармонії між декоративністю та змістовністю композиції, що сприяло подальшому збагаченню художньої мови самчиківського розпису (див. додаток Г, рисунок Г.1) [9].

Окреме місце у формуванні та передачі традиції належить родині Раковських. Батько Віктора Раковського – Генадій Раковський був одним із носіїв ранніх традицій самчиківського розпису і відіграв важливу роль у збереженні його автентичності. Його творчість узагальнювала здобутки попередніх майстрів і водночас, зберігала характерні ознаки народного мистецтва – декоративність, символічність та тісний зв'язок із побутовою культурою. Передача знань відбувалася переважно у родинному середовищі, що забезпечувало безперервність розвитку традиції.

Віктор Раковський став гідним продовжувачем справи свого батька та одним із найвідоміших представників самчиківського розпису. У його творчості відчутний синтез традиційних елементів і авторських новацій. Майстер значно ускладнив композиційні побудови, удосконалив орнаментальні структури та збагатив художню мову розпису.

Його роботи відзначаються високим рівнем майстерності, витонченістю виконання та індивідуальним стилем (див. додаток Д, рисунок Д.1). Важливим

аспектом діяльності митця є також популяризація самчиківського розпису як у межах України, так і за її межами.

Таким чином, формування самчиківського розпису відбувалося поступово, через творчу діяльність кількох поколінь майстрів. Олександр Пажимський заклав основи стилю, Сергій Касьянов розвинув композиційні та колористичні можливості розпису, Михайло Юзвук удосконалив технічну та декоративну складову, а родина Раковських – батька Генадія та сина Віктора, забезпечила збереження та подальший розвиток традиції.

Розвиток самчиківського розпису пов'язаний із діяльністю інших молодших народних майстрів і викладачів, які сприяють його поширенню в освітньому середовищі, зокрема в художніх школах, студіях та закладах професійної освіти. Саме завдяки їхній роботі самчиківський розпис не лише зберігається як елемент культурної спадщини, а й продовжує активно розвиватися, набуваючи нових форм і засобів художньої виразності [10].

Традиційно розпис виконували за допомогою простих інструментів – пензлів, паличок, іноді навіть пальців. Сучасні майстри використовують як традиційні, так і новітні матеріали: акрилові фарби, гуаш, декоративні покриття. Поверхнями для розпису слугують не лише стіни, а й папір, дерево, тканина, кераміка. Процес створення композиції передбачає дотримання певної послідовності: від загального розміщення основних елементів до деталізації та нанесення контурів. Водночас, значну роль відіграє імпровізація, що є характерною рисою народного мистецтва.

Окремої уваги заслуговує традиція розпису житлових і господарських будівель у селі Самчики, яка стала однією з найяскравіших форм вияву самчиківського розпису. Саме настінний розпис був первинним середовищем існування цього виду мистецтва і відіграв важливу роль у формуванні його художньо-стилістичних особливостей.

У минулому оздоблення хат розписом мало як естетичне, так і оберегове значення. Майстри прикрашали фасади будівель, внутрішні стіни, печі, сволюки, віконні та дверні обрамлення. Орнаменти розміщувалися у

визначених композиційних зонах: навколо вікон, уздовж карнизів, на кутах будівлі або у вигляді фризів. Таке розташування не було випадковим, адже кожен елемент виконував символічну функцію захисту оселі та підкреслення її естетичної виразності. Особливістю самчиківської традиції є те, що розпис будинків здійснювався як професійними майстрами, так і самими мешканцями села, однак найбільш довершені роботи належать досвідченим народним художникам [11].

Зокрема, значний внесок у розвиток настінного розпису зробили Віктор Раковський та Ніна Раковська, які не лише відродили традицію, а й активно впроваджували її у сучасний культурний простір. Завдяки їхній діяльності розпис будинків у Самчиках набув нового життя і став важливим елементом туристичної привабливості регіону. У сучасних умовах розпис фасадів будівель у Самчиках перетворився на своєрідну «візитівку» села.

Будинки, оздоблені яскравими орнаментами, формують цілісний художній простір, що поєднує традицію та сучасність. Зараз у Самчиках під керівництвом Віктора Раковського діє дитяча художня школа (Самчиківська дитяча художня школа традиційного народного декоративно-прикладного мистецтва), де діти займаються вивченням Самчиківського народного розпису. У школі також проводять майстер-класи для всіх охочих, а ще на запрошення пан Віктор виїжджає з майстер-класами по Україні.

У стилі самчиківського розпису сьогодні працюють четверо художників – членів Національної спілки майстрів України: Віктор Раковський, Олександр Пажимський, Михайло Юзвук та Сергій Касьянов. Кожен із митців має власну манеру виконання, особливості орнаментальних мотивів і характерне колористичне вирішення творів. Художники активно займаються виставковою діяльністю та популяризують самчиківський розпис в Україні.

Майстри дотримуються основних принципів самчиківського розпису – декоративної площинності, ритмічності, контрастної кольорової гами – водночас, вносячи індивідуальні творчі рішення. Самчиківський розпис набуває нового значення як елемент культурної спадщини та національної

ідентичності. Його активно популяризують через виставки, майстер-класи, освітні програми [12].

Розпис використовується у створенні сучасних дизайнерських рішень, що сприяє його інтеграції в актуальний мистецький простір. Збереження та розвиток самчиківського розпису є важливим завданням культурної політики, оскільки він не лише відображає історичний досвід народу, а й формує естетичні орієнтири сучасного суспільства [9].

Отже, самчиківський розпис є багатогранним художнім явищем, що поєднує в собі традиції, символіку та естетику світосприйняття українського народу. Його розвиток демонструє здатність народного мистецтва адаптуватися до нових умов, зберігаючи при цьому свою оригінальність і культурну цінність.

Історія килимової вишивки є складовою розвитку текстильного мистецтва і тісно пов'язана з традиціями ворсового килимарства. Вона формувалася протягом тривалого часу як результат поєднання практичних потреб людини та її естетичних уявлень про красу, гармонію і впорядкованість простору. Витоки килимової вишивки сягають глибокої давнини, коли виникли перші техніки художньої обробки текстильних виробів та оздоблення ужиткових текстильних речей. Ще у давніх цивілізаціях Сходу, зокрема в регіонах Передньої та Центральної Азії, з'явилися традиції створення килимів із ворсовою поверхнею, які слугували не лише побутовими предметами, а й мали символічне та ритуальне значення. Саме ці традиції стали основою для розвитку різних технік імітації килимової фактури, у тому числі й петельної вишивки [13].

У європейському культурному просторі розвиток килимової петельної вишивки пов'язаний із середньовічною традицією оздоблення оселі інтер'єрним текстилем. Вишиті панно, гобелени та декоративні тканини виконували не тільки естетичну, а й теплоізоляційну функцію. Згодом, із поширенням різних видів текстильних ремесел, виникли техніки, що дозволяли створювати рельєфну, «ворсову» поверхню за допомогою петель пряжі закріплених у тканині.

В українській традиції килимова вишивка сформувалася на основі багатих традицій народного килимарства та вишивки. Особливого розвитку вона набула у XIX–XX століттях, коли з'явилися нові інструменти та матеріали, зокрема спеціальні голки для створення петель у так званій «петельній» або «килимовій» техніці. Майстри почали активно використовувати цю техніку для створення декоративних панно, доріжок, наволочок, настінних прикрас [14].

Орнаментика килимової вишивки значною мірою наслідує традиційні мотиви килимів: геометричні фігури, стилізовані рослинні елементи, символічні знаки. Кожен із цих мотивів мав своє значення – від оберегових символів до уявлень про родючість, добробут і гармонію світу. Водночас, із розвитком техніки килимової вишивки відбувалося і розширення тематичного діапазону, зокрема, поряд із традиційними орнаментами з'являлися сюжетні композиції, пейзажі, стилізовані зображення тварин.

У XX столітті килимова вишивка зазнала певної трансформації під впливом промислового виробництва та змін у художній культурі. З одного боку, з'явилися фабричні вироби та готові набори для вишивання, що сприяло популяризації техніки килимової вишивки серед широкого кола людей. З іншого – художники почали активно використовувати її у декоративно-ужитковому мистецтві, поєднуючи традиційні мотиви з сучасними формами та композиційними рішеннями [15].

Сьогодні килимова вишивка продовжує розвиватися як у межах народного мистецтва, так і в сучасній художній практиці. Вона зберігає зв'язок із традицією, водночас, відкриває нові можливості для творчого експерименту. Завдяки своїй фактурності, декоративності та багатству орнаментальних рішень, ця техніка килимової вишивки залишається актуальною і затребуваною, поєднуючи у собі історичну спадщину та сучасне художнє бачення. Майстри створюють як класичні ткані гобелени, так і сучасні ворсові вироби, від настінних панно до дизайнерських килимів. Ознайомитися з роботами українських майстрів можна на сторінках творчих студій і митців у соціальних мережах, зокрема в Instagram

та Facebook. Сучасні художники переосмислюють традиційні техніки, створюючи оригінальні декоративні вироби для сучасного інтер'єру [16].

Одним із важливих напрямів декоративно-ужиткового мистецтва є відродження традиційного українського килимарства. Так, Оксана Сокол та творча майстерня «Оберіг» поєднують автентичні українські орнаменти з новими художніми рішеннями, зберігаючи й популяризуючи народні традиції.

Популярною сьогодні є техніка килимової вишивки – «punch needle» (голкопробивна вишивка). Її активно популяризує Ірина Крюченко, яка створює яскраві декоративні роботи, проводить майстер-класи та знайомить зацікавлених сучасників із можливостями килимової вишивки.

Створення килимів технікою килимової вишивки з квітковими орнаментами є давньою традицією родини Ірини Крюченко, яка в дівочтві мала прізвище Ткаченко. Мистецтво килимової вишивки передавалося у їхній сім'ї із покоління в покоління та стало важливою частиною родинної культурної спадщини. Родина Ткаченків зробила вагомий внесок у розвиток килимової вишивки у Волноваському районі в середині ХХ століття. Мати Ірини Крюченко – Любов Ткаченко – майстерно володіла різними техніками вишивки. Вона працювала як у традиційних вишивальних техніках хрестика та гладі, так і використовувала більш складні способи оздоблення: вибивку, штопання, штрикання та набивну гладь. Для створення своїх виробів майстриня використовувала вовняну пряжу, яку фарбували вручну. Саме завдяки цьому роботи вирізнялися насиченими кольорами, декоративністю та особливою художньою виразністю [17].

Свої знання та уміння передала донькам – Ірині та Людмилі, а згодом традиція продовжилася й у наступному поколінні. Килимова вишивка тривалий час залишалася родинним ремеслом і передавалася лише серед жінок сім'ї. Лише у 2024 році родина розпочала активну роботу над збереженням і популяризацією техніки килимової вишивки як нематеріальної культурної спадщини [18].

Килими, створені родиною пані Ірини, привозили на виставки місцевого музею, а також на обласні фестивалі. Вони стали важливим символом Донецького регіону, який поєднує минуле й сучасність (див. додаток Е, рисунок Е.1).

Окрему роль у розвитку цього виду мистецтва відіграють сучасні тафтингові студії та молодіжні творчі ініціативи, зокрема Mriy_aty. Майстри створюють не лише декоративні панно та килимки, а й сучасні текстильні вироби для інтер'єру – наволочки на подушки, декоративні чохли, настінні композиції та м'які текстильні аксесуари (див. додаток Ж, рисунок Ж.1).

Для таких робіт характерне поєднання декоративності, фактурності та сучасного дизайну. У виробах часто використовуються стилізовані рослинні мотиви, образи тварин, пейзажні елементи й природна кольорова гама. Особливу виразність роботам надає рельєфна поверхня ворсу, яка створює ефект об'ємності та м'якості. Сучасні майстри експериментують із формами, кольорами та сюжетами, поєднуючи традиційні техніки килимової вишивки із сучасними тенденціями дизайну. Завдяки цьому такі вироби стають не лише декоративними елементами, а й стильними акцентами сучасного інтер'єру [19].

Саме тому для створення декоративної композиції «Єдність початків» було обрано техніку килимової вишивки, адже вона найкраще передає декоративність, фактурність і символічну виразність образів. Об'ємна рельєфна поверхня вишивки дозволяє підкреслити орнаментальні мотиви самчиківського розпису, а також створити відчуття тепла, гармонії та зв'язку з народними традиціями.

1.2 Художньо-технологічні особливості виконання творів технікою самчиківського розпису та килимової вишивки

Важливою складовою художньої виразності самчиківського розпису є його здатність створювати емоційно насичений декоративний образ за допомогою мінімальної кількості художніх засобів. Майстри досягають виразності не через деталізацію чи реалістичність, а через узагальнення форми, ритмічну організацію елементів і гармонійне поєднання кольорів. Саме тому композиції сприймаються легко й цілісно, а кожен елемент має чітке функціональне та естетичне значення (див. додаток Л, рисунок Л.1).

В українському декоративно-ужитковому мистецтві сформувалося декілька традиційних видів народного розпису, серед яких найбільш відомими є петриківський, самчиківський, яворівський та косівський розписи. Кожен із них має власні художні особливості, технічні прийоми, орнаментальні мотиви та колористичне вирішення, що сформувалися під впливом регіональних традицій і культурних особливостей.

Петриківський розпис є одним із найвідоміших видів українського декоративного мистецтва. Він виник у селі Петриківка на Дніпропетровщині та характеризується багатством рослинних мотивів, плавністю ліній і вишуканою декоративністю. Основу композицій становлять фантазійні квіти, ягоди, листя та птахи (див. додаток Л, рисунок Л.2).

Для петриківського розпису характерна легкість мазка та використання спеціальних технік виконання, зокрема мазків «зернятко», «гребінець» і «горішок». Колористика розпису вирізняється яскравістю та гармонійним поєднанням теплих і холодних кольорів. Порівняно з петриківським, самчиківський розпис має більш графічний і площинний характер. Якщо у петриківському розписі переважають плавні переходи кольору та витончені рослинні форми, то самчиківський вирізняється чітким контуром, суцільними кольоровими площинами та виразною ритмікою елементів композиції [20].

Композиції самчиківського розпису є більш монументальними та декоративно узагальненими. Крім того, у самчиківському розписі важливе місце займають символічні образи дерева життя та стилізованих птахів, які передають глибокий зміст і народні уявлення про світ.

Яворівський розпис походить із Львівщини та традиційно використовувався для оздоблення виробів з деревини – скринь, меблів, дитячих іграшок та побутових предметів. Для нього характерні прості орнаментальні мотиви, серед яких переважають квіти, листя, гілки та птахи (див. додаток Л, рисунок Л.3).

Колористика яворівського розпису стриманіша й базується переважно на поєднанні червоного, зеленого та жовтого кольорів. Орнаменти мають чітку симетричну побудову та часто виконуються у вигляді повторюваних декоративних елементів.

На відміну від яворівського розпису, самчиківський має складнішу композиційну структуру та більш насичену кольорову гаму. Якщо яворівський розпис тяжіє до декоративної простоти та функціонального оздоблення ужиткових виробів, то самчиківський розпис орієнтований на створення цілісного художнього образу з глибоким символічним змістом. Для самчиківського розпису характерна більша емоційна виразність і декоративна насиченість композиції.

Косівський розпис є складовою гуцульського декоративного мистецтва та тісно пов'язаний із традиціями художньої кераміки. Його особливістю є поєднання орнаменту з сюжетними зображеннями людей, тварин, сцен побуту та народних звичаїв. У косівському розписі переважають коричневі, зелені та жовті кольори, які наносяться на керамічну поверхню спеціальними техніками. Орнамент має чіткий графічний характер і поєднується з декоративною стилізацією форм (див. додаток Л, рисунок Л.4).

Порівняно з косівським, самчиківський розпис менш сюжетний і більше орієнтований на орнаментальну декоративність. Якщо косівський розпис часто містить розгорнуті композиції з побутовими сценами, то самчиківський зосереджується на символічних рослинних і зооморфних мотивах. Водночас,

обидва види розпису об'єднує декоративна стилізація та яскраво виражений національний характер художніх образів.

Підсумовуючи, слід сказати, що кожен вид українського народного розпису має власні художні особливості та регіональну специфіку. Самчиківський розпис серед інших видів українського народного розпису вирізняється монументальністю композиційної побудови, декоративною площинністю зображення, насиченою та контрастною кольоровою гамою, а також виразною символічністю художніх образів.

Його зображальна система ґрунтується на ритмічному чергуванні елементів, чіткій графічній структурі та узагальненні природних форм, що забезпечує цілісність і завершеність декоративного рішення. Поєднання цих особливостей формує самобутній художній стиль, який займає важливе місце в системі українського декоративно-ужиткового мистецтва.

З огляду на виразні художні можливості та глибокий змістовий потенціал саме цей вид розпису було обрано як основу для створення декоративної композиції «Єдність початків».

Особливу роль у побудові композиції відіграє принцип декоративної рівноваги. Художник прагне досягти гармонійного співвідношення між великими та дрібними елементами, заповненими й вільними площинами, активними та спокійними кольоровими акцентами. Навіть у складних багатофігурних композиціях зберігається відчуття впорядкованості, що є характерною рисою народного декоративного мистецтва.

Важливим композиційним прийомом у самчиківському розписі є використання ритмічного повторення декоративних форм. Повтор елементів створює враження безперервного руху та організовує площину твору. Ритм може формуватися через однакові квіткові мотиви, повторення листя, чергування кольорових плям або спрямованість ліній. Завдяки цьому композиція набуває музичності та динамічності.

Значний вплив на характер самчиківського розпису має народна традиція оздоблення житла. Первісно розпис використовувався для

декорування стін, печей, дверей і домашніх предметів, тому його композиції підпорядковувалися архітектурним особливостям простору. Орнаментальні мотиви повинні були гармонійно поєднуватися з формою предмета або площиною стіни, не перевантажуючи її. Саме тому для самчиківського розпису характерні чіткість композиції та врівноважене розташування декоративних елементів.

Окремої уваги заслуговує взаємодія фону та орнаменту. Фон у самчиківському розписі не є нейтральним середовищем, а виступає активною частиною композиції. Він підсилює звучання кольорів, виділяє основні елементи та створює необхідний емоційний настрій. Часто світлий фон контрастує з насиченими кольорами орнаменту, завдяки чому композиція стає більш виразною та декоративною.

У художній структурі самчиківського розпису важливе місце займає масштабність елементів. Майстри свідомо змінюють пропорції природних форм, збільшуючи головні елементи та спрощуючи другорядні. Такий підхід дозволяє виділити композиційний центр і надати зображенню більшої декоративності. Нерідко квіти, листя або птахи мають значно більші розміри, ніж у природі, що посилює емоційний вплив композиції.

Важливим аспектом є також декоративна умовність простору. У самчиківському розписі відсутній реалістичний пейзаж або конкретне середовище. Елементи існують у декоративній площині та сприймаються як частина орнаментальної системи. Це дозволяє зосередити увагу на ритмі, кольорі та декоративній взаємодії форм, а не на передачі реального простору.

У сучасній мистецькій практиці самчиківський розпис часто поєднується з іншими видами декоративно-ужиткового мистецтва – текстилем, керамікою, художньою обробкою деревини та сучасним дизайном.

Така синергія сприяє оновленню художньої мови традиційного розпису та його адаптації до нових форм сучасного мистецтва. Збереження традиційних мотивів у поєднанні з сучасними формами та матеріалами відкриває широкі можливості для творчого експерименту.

Килимова вишивка, своєю чергою, вирізняється складною взаємодією кольору, фактури та матеріалу. Ворсова поверхня створює особливий художній ефект, який змінюється залежно від освітлення та кута сприйняття. Завдяки цьому декоративна композиція набуває більшої глибини й пластичності, а окремі елементи можуть сприйматися по-різному залежно від просторового положення виробу.

Важливе значення у килимовій вишивці має технологічна точність виконання. Рівномірність довжини петель, щільність їх розташування та правильне закріплення нитки безпосередньо впливають на якість готової роботи. Навіть незначні порушення технології можуть змінити характер фактури та погіршити декоративне сприйняття композиції. Саме тому виконання килимової вишивки потребує високого рівня уважності та технічної майстерності.

Суттєвим художнім засобом у килимовій вишивці є фактурний контраст. Поєднання ділянок із різною щільністю ворсу або використання ниток різної товщини дозволяє виділяти окремі елементи композиції та створювати багатоплановість декоративного образу. Такі прийоми роблять композицію більш виразною та урізноманітнюють її візуальну структуру.

Важливу роль у килимовій вишивці відіграє ритм фактури. Повторення петель створює своєрідну текстильну орнаментальність, яка формує загальний характер поверхні. Ритмічна організація фактури сприяє цілісності композиції та забезпечує гармонійне поєднання всіх її декоративних елементів.

Колористичне вирішення килимової вишивки відрізняється м'якістю та глибиною кольору. Текстильна структура ниток пом'якшує контрасти та створює плавні переходи між кольоровими площинами. Завдяки цьому навіть яскраві кольори сприймаються більш гармонійно й природно. Поєднання теплих і холодних відтінків допомагає формувати емоційний настрій композиції та посилює її декоративну виразність.

Особливістю килимової вишивки є також її декоративна монументальність. Навіть невеликі за розміром композиції завдяки ворсовій

фактурі та насиченим кольорам мають виразний художній характер і добре сприймаються в інтер'єрі. Це робить техніку придатною для створення декоративних панно та текстильних композицій різного формату.

У процесі створення декоративної композиції важливим є поєднання художнього задуму з технологічними можливостями матеріалу. Орнаментальні мотиви самчиківського розпису у техніці килимової вишивки набувають нової художньої якості завдяки фактурності ниток та об'ємності поверхні. Лінії орнаменту стають м'якшими, кольори – більш глибокими, а сама композиція отримує виразну текстильну пластику.

Синтез особливостей самчиківського розпису та техніки килимової вишивки дозволяє створити багаторівневий декоративний образ, у якому поєднуються графічна чіткість «самчиківки» та фактурна виразність поверхні твору, що сприяє розширенню художньо-декоративних можливостей техніки в сучасному текстильному дизайні й демонструє її актуальність.

Поєднання цих різних, за способом виконання, технік має також загальнонаціональне культурологічне значення. Воно сприяє популяризації українського народного декоративного мистецтва, збереженню традицій національної мистецької ідентичності. Використання специфіки народного традиційного мистецтва у сучасних творах забезпечуватиме безперервність культурної традиції та її здатність до творчого розвитку.

Отже, використання художньо-композиційних можливостей самчиківського розпису та технологічних прийомів килимової вишивки розширює спроможності сучасного декоративного мистецтва художнього текстилю і свідчить про значний творчий потенціал такого поєднання та актуальність народних традицій. Синергія цих технік дозволяє створювати виразні декоративні композиції, у яких гармонійно взаємодіють традиційна орнаментика, фактура матеріалу та сучасне художнє бачення.

2 ХУДОЖНЬО-КОМПОЗИЦІЙНІ ТА ТЕХНОЛОГО-МАТЕРІАЛОЗНАВЧІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ДЕКОРАТИВНОЇ КОМПОЗИЦІЇ «ЄДНІСТЬ ПОЧАТКІВ» ТЕХНІКОЮ КИЛИМОВОЇ ВИШИВКИ

2.1 Ідея та художньо-образне обґрунтування теми декоративної композиції «Єдність початків»

У сучасних умовах розвитку української культури особливої актуальності набуває звернення до традицій народного декоративно-ужиткового мистецтва як до джерела національної ідентичності, духовних цінностей та естетичних орієнтирів. Народне мистецтво накопичує багатовіковий досвід художнього осмислення світу, в якому образи, символи та орнаментальні мотиви виступають не лише декоративними елементами, а й носіями глибинного філософського та світоглядного змісту. Саме тому створення декоративної композиції «Єдність початків» є спробою сучасної художньої інтерпретації традиційних форм і символів через призму авторського бачення.

Тема декоративної композиції «Єдність початків» ґрунтується на осмисленні першооснов буття, витоків народної культури та духовних цінностей, які формували світогляд українського народу впродовж століть. Поняття «початки» у контексті кваліфікаційної роботи трактується багатовимірно й охоплює як природні, так і духовні основи людського життя: єдність людини й природи, зв'язок поколінь, гармонію матеріального та сакрального, поєднання жіночого й чоловічого начал, земного та небесного, індивідуального й колективного. Саме ці універсальні категорії лежать в основі народного мистецтва та знаходять яскраве відображення у традиційному декоративному розписі, зокрема у самчиківському [21].

Ідея твору кваліфікаційної роботи ґрунтується на усвідомленні єдності першооснов буття як фундаментального принципу існування світу. У традиційній народній культурі світ сприймався як цілісна система, у якій усі елементи взаємопов'язані та взаємозалежні. Протиставлення й, водночас, поєднання таких понять, як чоловіче і жіноче, земля і небо, день і ніч, життя і відродження, формують гармонійну модель світобудови. Ці уявлення знайшли своє відображення в орнаментальних системах українського народного мистецтва, де кожен елемент мав символічне значення та був частиною єдиного композиційного цілого. Ідея «єдності початків» бере свій початок у народному світобаченні, де світ сприймався як цілісна система, у якій кожен елемент має своє призначення і водночас нерозривно пов'язаний з іншими. У традиційній українській культурі не існувало чіткого поділу між природним і духовним, побутовим і сакральним: будь-яке явище осмислювалося через символ, знак, образ. Саме тому народне мистецтво стало своєрідною візуальною мовою, що передавало знання, вірування, уявлення про світ і людину в ньому [22].

У філософському вимірі поняття «єдність початків» пов'язане з уявленням про цілісність буття як фундаментальну характеристику світу. У традиційних культурах світ не розділявся на окремі, автономні сфери, а сприймався як єдиний організм, у якому всі процеси взаємопов'язані. Подібне бачення притаманне як давнім міфологічним системам, так і народній філософії, що формувалася упродовж століть через побут, обряд, мистецтво та усну творчість. Українська народна культура зберегла архаїчне уявлення про світ як триєдину модель, що включає небесний, земний і підземний світи. Водночас, ці світи не існують відокремлено, а перебувають у постійному взаємозв'язку. Саме ідея поєднання цих світів у єдину систему лежить в основі теми «Єдність початків» і знаходить художнє відображення у декоративних формах самчиківського розпису.

Тема «Єдність початків» тісно пов'язана з архетипами – первинними образами, що закарбувалися в колективній свідомості народу. Важливим для

осмислення теми «Єдність початків» є також архетип двоїстості, що відображає принцип взаємодоповнюваності протилежностей. У народному світогляді світ не мислився через конфлікт антагонізмів, а через їхню гармонійну взаємодію. День і ніч, світло і темрява, чоловіче і жіноче, небо і земля становлять не розрив, а єдину систему рівноваги. Саме ця рівновага забезпечує порядок буття. У декоративному мистецтві, зокрема в самчиківському розписі, ця ідея знаходить відображення у симетрії композиції (зазвичай умовній), парності мотивів, ритмічному чергуванні елементів.

Архетипи матері-землі, світового дерева, птаха-душі, квітки-життя є універсальними для багатьох культур, однак в українській традиції вони набули особливої образної конкретики. Архетип матері-землі посідає центральне місце в народному світобаченні. Земля сприймалася як жива істота, що народжує, годує й приймає назад. Рослинні мотиви самчиківського розпису є художнім утіленням цього архетипу. Стебло, що підіймається вгору, уособлює прагнення до світла й розвитку, тоді як коріння, хоча й не зображується буквально, мислиться як основа, що тримає форму життя. Таким чином, рослинний образ поєднує земне й небесне начала.

Архетип світового дерева також простежується в структурі народних розписів. Вертикальна вісь композиції, центральний мотив, від якого розходяться гілки, символізує модель всесвіту, де верх пов'язаний із небом, середина – з людським світом, а низ – з підземними силами. У декоративному розписі ця модель подається у стилізованій формі, проте її смислове навантаження зберігається на рівні підсвідомого сприйняття [23].

Архетип квітки-життя розкриває ідею розквіту як моменту гармонії та повноти існування. У народній символіці квітка асоціюється з молодістю, красою, чистотою, продовженням роду. Водночас, вона є знаком циклічності, оскільки після цвітіння настає плодоношення і новий виток життя. У самчиківському розписі квіткові мотиви часто мають центричну побудову, що надає їм значення осердя композиції. Така центричність співвідноситься з уявленням про початок як точку зародження, з якої розгортається світ.

Суттєвим аспектом є також архетип кола, який у народному мистецтві символізує вічність, завершеність і безперервність руху. Хоча у самчиківському розписі коло не завжди подається у буквальній формі, його ідея присутня у ритмічному повторенні елементів, у замкненості орнаментальних структур, у гармонійному розподілі мотивів у межах площини. Таким чином, декоративна організація простору підсилює філософський зміст теми, наголошуючи на безкінечності життєвого процесу.

Міфологічна свідомість українського народу також зберегла уявлення про первісну єдність людини й природи. Людина не протиставлялася навколишньому світові, а сприймалася його органічною частиною. Це відчуття спорідненості з природою відображене у переважанні рослинних елементів в самчиківському розписі.

Рослина стає універсальним символом життя, що об'єднує в собі матеріальний і духовний виміри: вона має коріння в землі, тягнеться до сонця, проходить через цикл народження, росту й відмирання. У цьому контексті декоративна площинність самчиківського розпису набуває додаткового змісту. Вона не створює ілюзії глибини, а підкреслює умовність художнього простору, перетворюючи його на символічне поле. Така організація простору відповідає міфологічному типу мислення, де зображення не відтворює реальність буквально, а передає її сутність через знак і образ. Саме тому кожен елемент розпису функціонує не ізольовано, а як частина цілісної системи.

Отже, архетипи матері-землі, світового дерева, птаха-душі, квітки-життя та кола-вічності формують глибинний смисловий каркас теми «Єдність початків». У самчиківському розписі ці архетипи набувають конкретної художньої форми, зберігаючи при цьому універсальний зміст. Через декоративні образи відтворюється уявлення про світ як гармонійну єдність різних начал, що перебувають у постійному русі й взаємодії.

Таким чином, звернення до самчиківського розпису дозволяє розкрити тему «Єдність початків» не лише на рівні зовнішніх мотивів, а й на глибинному світоглядному рівні. Розпис постає як художнє втілення архаїчної моделі світу,

у якій природне, духовне й людське становлять нерозривну цілісність. Саме ця цілісність і є фундаментальною ідеєю декоративної композиції, що спирається на традицію та, водночас, актуалізує її в сучасному мистецькому контексті.

Назва декоративної композиції «Єдність початків» відображає основну ідейну спрямованість твору та підкреслює філософський підтекст роботи. Під поняттям «початки» у контексті, що розглядається, розуміються першоелементи буття, джерела життя, енергії та творчості, які перебувають у постійному «діалозі». Саме їх гармонійне поєднання стає основою розвитку, стабільності та безперервності існування як окремої людини, так і суспільства загалом.

Вибір самчиківського розпису як стилістичної основи декоративної композиції є обґрунтованим з огляду на його художні та образно-символічні особливості. У традиційних зразках самчиківського розпису переважають рослинні мотиви – стилізовані квіти, листя, гілки, бутони, а також зооморфні образи, зокрема птахи, що символізують життя, добробут, духовний злет і зв'язок між небесним та земним світами.

У декоративній композиції «Єдність початків» мотиви самчиківського розпису не відтворюються буквально, а проходять процес переосмислення. Традиційні елементи трансформуються з урахуванням сучасних естетичних уявлень та особливостей обраної техніки виконання. Самчиківський розпис як регіональний різновид українського народного декоративного малярства є носієм цієї цілісної системи світоглядних уявлень. Він сформувався в середовищі сільської культури, тісно пов'язаної з природним циклом, аграрним способом життя та обрядовою традицією. Мотиви, колористика й образна система самчиківського розпису відображають уявлення народу про світ як гармонійний простір, у якому всі початки взаємодіють і доповнюють один одного.

Одним із ключових смислових центрів теми «Єдність початків» є ідея природного походження життя. У народній культурі природа виступає не лише як середовище існування людини, а як жива, одухотворена сутність. Земля уособлює материнське начало, джерело родючості й безперервності

життя. Рослинні мотиви, широко представлені у самчиківському розписі, є символічним відображенням цього уявлення.

Квіти, стебла, листя не просто декоративні елементи – вони втілюють ідею росту, оновлення, циклічності буття. Квітка в народному мистецтві має особливе символічне значення. Вона уособлює красу, життя, молодість, любов, духовну чистоту. У міфологічних уявленнях квітка постає символом зародження життя, оновлення та краси. Вона є моментом найвищого розквіту рослини, своєрідною кульмінацією життєвого циклу. У народній творчості квітка часто пов'язується з жіночим началом, любов'ю, продовженням роду.

У самчиківському розписі квіткові мотиви мають узагальнений характер, що дозволяє трактувати їх не як конкретні ботанічні форми, а як універсальні символи життєвої енергії [24].

У самчиківському розписі квіткові мотиви часто зображуються у стилізованій, узагальненій формі, що надає їм знакового характеру. Центральна квітка або розквітлий рослинний елемент може трактуватися як образ життєвого початку, центру світобудови, навколо якого вибудовується композиційна та смислова структура. Таким чином, рослинна орнаментика стає візуальним втіленням ідеї єдності природних початків

Поглиблюючи аналіз символіки квітки у самчиківському розписі, варто зазначити, що її стилізація не є випадковою декоративною умовністю, а відображає узагальнений характер народного мислення. Як зазначалося вище, народний майстер не прагнув до ботанічної точності, а навпаки, виділяв суттєве, очищував форму від другорядних деталей, перетворюючи реальний образ на знак. Саме завдяки такій узагальненості квітка набуває універсального значення: вона перестає бути конкретною рослиною й стає символом життя як такого. Її розкриті пелюстки можна трактувати як метафору відкритості світу, народження нового, духовного розквіту.

У структурі самчиківського розпису квітка часто виступає композиційним центром, навколо якого групуються інші елементи – листя, пагони, птахи. Така організація простору перегукується з міфологічною

моделлю світу, де існує сакральний центр – вісь, що об'єднує різні виміри буття. Центр у народному мистецтві є не лише формальною домінантою, а й смисловою точкою концентрації енергії.

У контексті теми «Єдність початків» центральна квітка може трактуватися як образ першоджерела – того життєвого імпульсу, з якого розгортається множинність форм.

Не менш важливим є образ птаха, який посідає особливе місце у символіці самчиківського розпису та народного мистецтва загалом. Птах у традиційній культурі виступає посередником між небом і землею, між матеріальним і духовним світами. Він символізує душу, свободу, духовний злет, зв'язок людини з вищими силами.

Образ птаха має глибоке міфологічне коріння. У багатьох віруваннях саме птахи беруть участь у творенні світу або приносять людям світло, вогонь, знання. У слов'янській традиції птах є знаком душі, посередником між світом живих і світом предків. У контексті теми «Єдність початків» птахи символізують духовний вимір буття, що доповнює матеріальну основу життя.

Особливого значення набуває парність птахів, поширена в народному декоративному мистецтві. Парні зображення птахів у народному декоративному мистецтві часто трактуються як символ гармонії, злагоди, єдності чоловічого й жіночого начал, сімейного благополуччя та продовження роду. У контексті теми «Єдність початків» образ птахів набуває особливої смислової ваги, оскільки підкреслює ідею поєднання протилежностей. Земне і небесне, тілесне і духовне постають не як антагоністичні категорії, а як взаємодоповнювальні складові єдиного цілого.

Саме така філософія характерна для народного світогляду і яскраво проявляється у різних видах декоративного мистецтва й, зокрема, у самчиківському розписі. Деталізуючи образ птаха, важливо підкреслити, що в українській традиції існувала диференціація символічних значень залежно від виду птаха. Зозуля пов'язувалася з темою часу й долі, ластівка – з домом і благополуччям, голуб – із миром і чистотою, півень – із сонцем і пробудженням.

У самчиківському розписі деталізація об'єкта зображення часто спрощується, однак узагальнений образ зберігає сакральний зміст. Птах тут не орнітологічний персонаж, а архетипний знак духовного начала, руху вгору, зв'язку із надприродним. Парність птахів у композиції підсилює ідею гармонії та симетрії світобудови. Вона відображає традиційне уявлення про світ як про систему, засновану на рівновазі протилежностей. У народній культурі чоловіче й жіноче начала не протиставляються, а взаємодіють, утворюючи повноту буття.

Саме тому образ двох птахів, спрямованих один до одного або симетрично розташованих відносно центрального мотиву, набуває значення єднання, продовження роду, безперервності життя. У межах теми «Єдність початків» цей мотив можна трактувати як візуальне утвердження принципу взаємодоповнюваності [25].

Колористика самчиківського розпису також відіграє важливу роль у розкритті теми єдності початків та заслуговує на окреме концептуальне осмислення. Яскравість і насиченість кольорів є відображенням світоглядного оптимізму народної культури, її віри в життєствердну силу природи. Контрастність палітри створює динаміку, але водночас, не порушує цілісності образу, адже кольори перебувають у взаємній рівновазі. У цьому проявляється принцип гармонії – ключовий для розкриття теми єдності початків.

Традиційна яскрава палітра, побудована на контрастах теплих і холодних кольорів, символізує різноманіття життєвих сил, їхню взаємодію та рівновагу. Червоний колір асоціюється з життєвою енергією, любов'ю, сонцем; жовтий – із світлом, теплом, добробутом; зелений – із природою, ростом, відродженням; синій – із небом, водою, духовною глибиною. Поєднання цих кольорів у межах одного художнього образу підкреслює ідею гармонійної взаємодії різних початків буття [26].

Особливістю самчиківського розпису є його декоративна узагальненість і, водночас, образна насиченість. Умовність форм, ритмічність, повторюваність мотивів створюють відчуття впорядкованості світу, його

закономірності та цілісності. Це відповідає народному уявленню про світ як про систему, де все має своє місце й підпорядковується вищому порядку.

Звернення до самчиківського розпису в контексті теми «Єдність початків» є свідомим художньо-ідейним вибором, оскільки саме цей вид народного мистецтва зберіг у собі архаїчні символи та смисли, пов'язані з уявленнями про походження світу, життя і людини. Через декоративні образи розпису актуалізується спадковість поколінь, безперервність культурної традиції, зв'язок сучасності з глибинними пластами народної пам'яті.

Важливим аспектом художньо-образного обґрунтування теми є просторово-ритмічна організація декоративного самчиківського розпису. Народне мистецтво уникає випадковості: кожен елемент підпорядкований загальному ритму, що символізує впорядкованість світу. Ритмічне повторення мотивів створює відчуття стабільності, циклічності та безперервності буття.

Повторюваність мотивів відсилає до циклічності часу, характерної для аграрної культури. Народний календар, побудований на зміні пір року, формував відчуття безперервного руху, де кожен кінець є водночас новим початком. У декоративному розписі цей принцип реалізується через ритм, який структурує простір і надає йому відчуття закономірності. Таким чином, орнамент стає метафорою часу, що рухається по колу.

У самчиківському розписі композиційний простір переважно вирішується фронтально, без використання перспективного заглиблення, що посилює декоративність, умовність і символічний характер зображення. Така площинна побудова дає змогу акцентувати увагу не на реалістичному відтворенні форми, а на її змістовому та образному наповненні. У контексті теми «Єдність початків» це допомагає сприймати композицію як єдиний цілісний образ, у якому всі елементи взаємопов'язані спільною ідеєю та формують єдине смислове середовище.

Тема «Єдність початків» у синтезі з художньо-образною системою самчиківського розпису набуває значення філософсько-мистецького осмислення витоків народного життя. Вона розкриває ідею гармонійного

поєднання природи й духовності, традицій і сучасності, особистого та загального начал. Самчиківський розпис у цьому контексті стає не лише джерелом формальних мотивів, а й глибоким символічним простором, у якому закладені архетипи та міфологічні уявлення української культури.

Ідея декоративної композиції «Єдність початків» ґрунтується на осмисленні народної культури як джерела духовних і художніх цінностей. Самчиківський розпис тут виступає не лише стилістичною основою, а й потужним смисловим інструментом, що дозволяє розкрити тему єдності природи й людини, матеріального й духовного, індивідуального й колективного.

Через символіку квітів, птахів, кольорів та орнаментальних ритмів композиція відсилає глядача до універсальних образів, зрозумілих на підсвідомому рівні та утверджує ідею цілісності й гармонії світу. Звернення до самчиківського розпису в контексті теми «Єдність початків» набуває особливої актуальності з огляду на сучасні культурні процеси.

В умовах глобалізації та втрати традиційних орієнтирів народне мистецтво стає джерелом ідентичності, способом збереження духовної спадщини. Самчиківський розпис, як складова нематеріальної культурної спадщини України, репрезентує безперервність традиції та її здатність до сучасної інтерпретації.

Отже, можна зробити висновок, що образна мова самчиківського розпису допомагає розкрити тему «Єдність початків» на різних рівнях – від народних символів і давніх уявлень, до естетичного та філософського осмислення. Квітка як символ життя, птах як знак духовного виміру, колір як носій енергії, ритм як метафора часу формують цілісну систему образів, що утверджує ідею гармонії світу.

Самчиківський розпис постає не лише як декоративна традиція, а як художня модель світобудови, в якій природне, духовне й людське з'єднані в єдиному смисловому просторі. Народне мистецтво виступає носієм колективної пам'яті, у якій закарбовані уявлення про світ, людину та її місце

в космосі. Через декоративні образи передається не лише естетичний досвід, а й духовний код нації.

Образність, колористичність, символічність самчиківського розпису було взято за основу для виконання практичної частини кваліфікаційної роботи – декоративної композиції «Єдність початків», технологічно-матеріалознавчі особливості виконання якої буде описано у наступних двох підпунктах цього розділу.

2.2 Характеристика матеріалів, інструментів та калькуляція витрат щодо виконання декоративної композиції «Єдність початків» технікою килимової вишивки

Одним із найважливіших етапів створення декоративної композиції у техніці килимової вишивки є добір матеріалів та інструментів. Саме від правильного вибору основи, ниток, інструментів і допоміжних засобів значною мірою залежить якість виконання роботи, її художня виразність, довговічність та декоративний ефект.

Оскільки композиція створювалася за мотивами самчиківського розпису, особливе значення мали насиченість кольору, виразність фактури та здатність матеріалів передати декоративний характер народного мистецтва.

Під час вибору матеріалів враховувалися не лише їх технічні характеристики, а й естетичні властивості. Килимова вишивка є технікою, у якій матеріал відіграє надзвичайно важливу роль, адже саме фактура ниток та об'ємна поверхня формують художній образ твору. Тому, всі матеріали добиралися відповідно до загального задуму композиції та особливостей обраної техніки.

Для виконання декоративної композиції було обрано спеціальну текстильну основу – двонитку. Це найпоширеніша назва через специфічне переплетення, при

якому дві нитки основи переплітаються з двома нитками п'іткання, використовується у килимовій вишивці та текстильному декоративному мистецтві. Основною її перевагою є здатність витримувати навантаження від великої кількості ниток та утримувати об'ємні петлі без деформації. Під час вибору основи враховувався також розмір майбутнього виробу. Для виконання роботи в матеріалі було обрано полотно середньої щільності, оскільки воно найкраще забезпечувало необхідну міцність готового виробу.

Одним із головних й важливих із матеріалів у килимовій вишивці є якість ниток, якими виконуватиметься робота. Для виконання декоративної композиції «Єдність початків» використовувалися вовняні та акрилові нитки (див. рисунок 2.1).

Такий вибір був зумовлений їх художніми та практичними властивостями. Саме вони формують кольорове та фактурне вирішення композиції, створюють рельєф поверхні та визначають загальний декоративний характер роботи.

Рисунок 2.1 – Нитки для килимової вишивки

Вовняні нитки мають м'яку та пухку структуру, завдяки чому створюють виразну об'ємну поверхню. Вони добре утримують форму петель, надають роботі тепла та природної фактурності. Крім того, вовна є традиційним матеріалом у декоративно-ужитковому мистецтві, що підсилює зв'язок композиції з народними художніми традиціями.

Акрилові нитки використовуються для підсилення окремих декоративних елементів через їх яскравість, міцність та стійкість кольору. Вони добре зберігають насиченість відтінків і мають рівномірну структуру, що дозволяє створювати чіткі декоративні форми. Нитки були попередньо розсортовані за кольорами. Це значно полегшує процес виконання роботи та допомагає уникнути помилок під час виконання роботи в кольорі.

Поєднання вовняних та акрилових ниток допомагає досягти гармонійного співвідношення м'якості фактури та яскравої декоративності. Оскільки композиція створюється за мотивами самчиківського розпису, особлива увага приділяється кольоровій гамі.

Самчиківський розпис характеризується яскравими, насиченими та контрастними кольорами, які створюють святковий і життєрадісний настрій. Основними кольорами композиції стали: червоний, рожевий, оранжевий, зелений, блакитний, світло-зелений, коричневий.

Для виконання роботи в техніці килимової вишивки використовувалася голка діаметром 3,5 мм (див. рисунок 2.2).

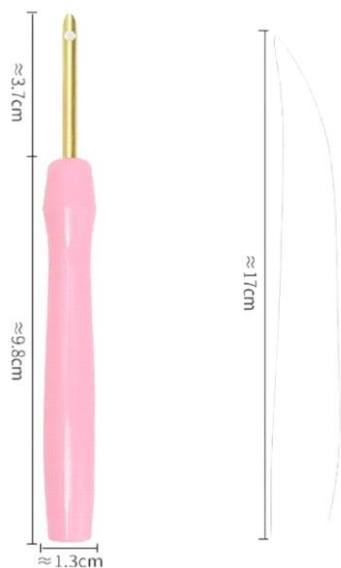
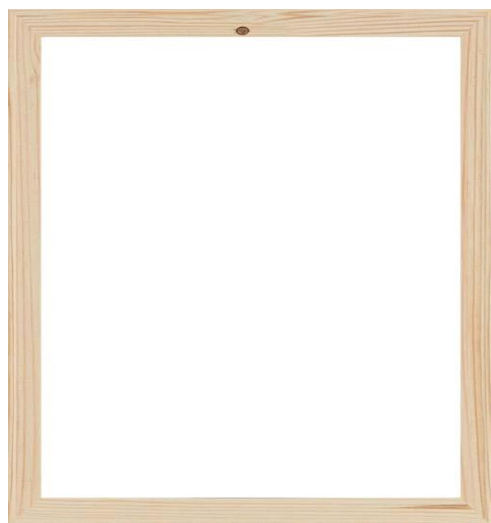
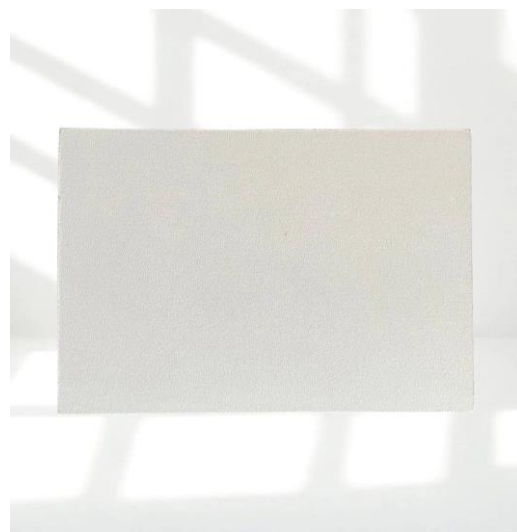

Рисунок 2.2 – Голка для килимової вишивки

Важливим допоміжним пристроєм стала спеціальна рамка для натягування тканини (див. рисунок 2.3).

а

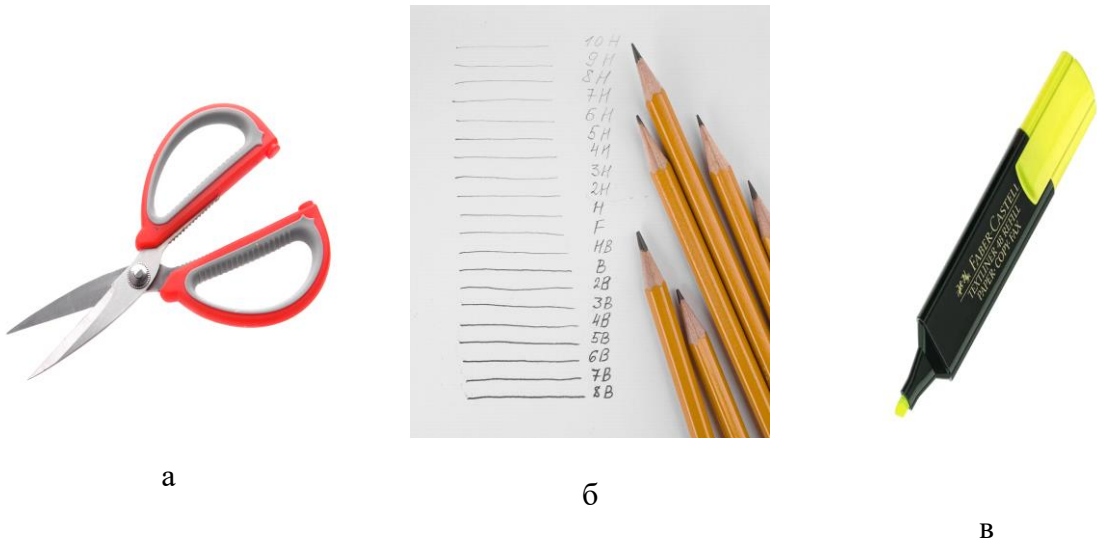
б

а – дерев'яний підрамник; б – натягнена основа на підрамнику

Рисунок 2.3 – Основа натягнута на підрамник

Вона забезпечувала рівномірний натяг основи та полегшували процес вишивання. Завдяки натягнутій тканині петлі виходять однаковими за висотою, а сама композиція зберігає правильну форму. Крім основних інструментів, у процесі роботи використовувалися: ножиці для обрізання

ниток; простий олівець або маркер для перенесення ескізу; копіювальний папір; лінійка (див. рисунок 2.4).

а – ножиці; б – олівці; в – маркер

Рисунок 2.4 – Допоміжні інструменти в роботі над декоративною композицією

Головним інструментом для виконання роботи в матеріалі стала спеціальна голка для килимової вишивки. Вона має порожнисту конструкцію, через яку проходить нитка. Під час проколювання тканини нитка утворює петлі на поверхні основи. Саме ці петлі створюють характерну рельєфну фактуру килимової вишивки.

Правильний підбір матеріалів та інструментів став важливою умовою успішного виконання декоративної композиції «Єдність початків». Завдяки використанню якісної основи, якісних ниток і спеціальних інструментів досягається чіткість зображення, виразність фактури.

Техніка килимової вишивки та якісно підібрані матеріали допомагають підкреслити декоративність самчиківського розпису та передати його тактильність у матеріальній формі. Об'ємна фактура та колірна гама ниток робить композицію більш емоційною та живою, а насичені кольори надають їй святковості та художньої виразності.

Створена композиція має певну ціну, частину якої складає вартість матеріалів (див. таблицю 2.1).

Таблиця 2.1 – Кошторис матеріалів для виконання роботи

№ п\п	Найменування	Кількість одиниць	Вартість за одиницю, грн	Сума, грн
1	Тканина (двунитка)	1 м	180	180
2	Акрилова пряжа (Baby Acrylic)	9 шт	80	720
3	Голка для килимової вишивки 3,5мм	1 шт	70	70
4	Підрамник для полотна 60*90 см	1 шт	275	275
5	Рамка 60*90 см	1 шт	325	325
			Всього:	1570

Таким чином, витрати на матеріали склали 1570 грн. Майстерність і використаний час автор оцінює у 1000 грн. Таким чином вартість виконаної декоративної композиції складатиме 2570 грн.

Отже, вибір матеріалів та інструментів став важливим етапом у створенні декоративної композиції «Єдність початків» технікою килимової вишивки. Саме завдяки правильному поєднанню основи, якості та кольоровій гамі ниток, технічним засобом було реалізовано художній задум та ідею твору й створити цілісну композицію, в якій гармонійно поєдналися традиції самчиківського розпису й можливості килимової вишивки.

2.3 Технологічна послідовність виготовлення декоративної композиції «Єдність початків» технікою килимової вишивки

Виконання декоративної композиції «Єдність початків» у техніці килимової вишивки здійснюється послідовно та відповідно до основних етапів художньо-технологічного процесу, оскільки саме чітка організація роботи забезпечує якісне виконання художнього твору, його декоративну виразність та цілісність композиційного вирішення.

Робота над композицією розпочалася зі створення та остаточного опрацювання ескізу, у якому було визначено загальну структуру композиції, розташування основних декоративних елементів, характер орнаменту, колористичне вирішення та стилістику майбутнього твору.

Під час розробки ескізу особлива увага приділялася вивченню мотивів самчиківського розпису, характерних особливостей рослинного орнаменту, симетричної побудови композиції та ритмічного поєднання декоративних елементів.

Після завершення ескізного пошуку було здійснено підготовку матеріалів та інструментів для роботи. Для основи композиції використано двунитку, яка є найбільш придатним матеріалом для виконання килимової вишивки завдяки своїй міцності та рідкому переплетенню ниток, що дозволяє легко працювати спеціальною голкою та забезпечує рівномірне розташування петель.

Тканину було обрізано відповідно до необхідного розміру роботи з урахуванням припусків для подальшого оформлення країв виробу, після чого ця основа ретельно натягувалась на дерев'яну раму, оскільки рівномірне натягування тканини є необхідною умовою якісного виконання килимової вишивки та запобігає деформації композиції у процесі роботи.

Наступним етапом стало перенесення ескізу на текстильну основу. Для цього контурний малюнок було переведено на тканину за допомогою копіювального паперу та маркера для тканини, при цьому особлива увага

приділялася точності ліній, правильності пропорцій і симетрії композиції, адже саме ці особливості є характерними для народного декоративного мистецтва.

Для полегшення подальшого виконання роботи окремі кольорові ділянки композиції були умовно позначені, що дало змогу уникнути помилок під час вишивання та забезпечило чітке дотримання кольорового вирішення ескізу (див. рисунок 2.5).

Рисунок 2.5 – Перенесення ескізу на основу

Водночас, підбирались нитки для виконання роботи в матеріалі, які попередньо було розподілені за кольорами та призначенням для заповнення окремих фрагментів та елементів композиції. В роботі використовуються вовняні та акрилові нитки насичених кольорів, характерних для самчиківського розпису, зокрема червоного, жовтого, блакитного, зеленого, оранжевого, рожевого та коричневого. Вибір саме таких кольорів був зумовлений необхідністю передати декоративність народного орнаменту,

створити гармонійне поєднання теплих і холодних відтінків та підкреслити емоційну виразність композиції.

Після підготовки матеріалів було налаштовано спеціальну голку для килимової вишивки, за допомогою якої створювалася ворсова поверхня композиції. Висоту петлі підібрали відповідно до характеру, елементів композиції, оскільки для центральних декоративних елементів використовувалися більш об'ємні петлі, а для дрібних деталей та контурів – нижчі й щільніші.

Після завершення підготовчих етапів розпочалося безпосереднє виконання композиції у техніці килимової вишивки. Робота здійснювалася методом пробивання нитки через основу за допомогою спеціальної голки, внаслідок чого на лицьовому боці тканини утворювалися об'ємні петлі, що створює характерну рельєфну фактуру поверхні (див. рисунок 2.6).

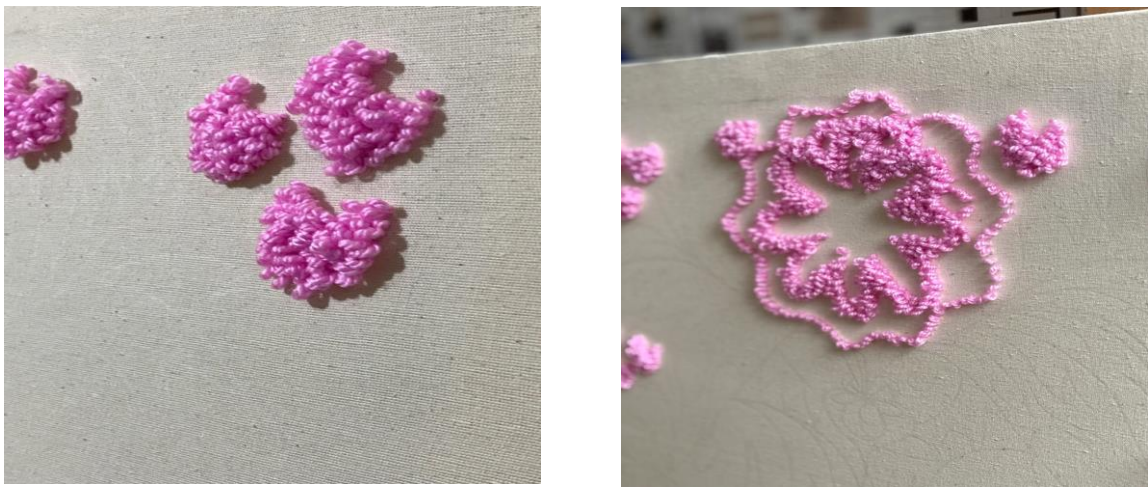

Рисунок 2.6 – Початок виконання об'ємних петель

Килимове вишивання – це заповнення площин композиції кольором, починалося з центральних елементів, оскільки саме вони формують основний художній акцент твору та визначають його декоративне звучання.

Спочатку виконуються контури великих орнаментальних форм, після чого внутрішня частина елементів композиції поступово заповнюється рядками щільно розташованих петель (див. рисунок 2.7).

Рисунок 2.7 – Заповнення великих орнаментальних форм

У процесі роботи голку слід тримати вертикально до поверхні тканини та вводити на однакову глибину, щоб забезпечити рівномірну висоту петель та акуратність фактури (див. рисунок 2.8).

Рисунок 2.8 – Правильне положення голки

Після виконання центральних декоративних елементів поступово опрацьовувалися другорядні деталі композиції – листя, декоративні гілки, бутони та дрібні орнаментальні мотиви.

Особлива увага приділялася щільності заповнення поверхні нитками, оскільки між петлями не повинно залишатися проміжків, адже саме щільна петельна поверхня створює характерний вигляд килимової вишивки та підсилює декоративність роботи (див. рисунок 2.9).

Рисунок 2.9 – Заповнення дрібних елементів

Під час виконання композиції постійно здійснювався контроль якості роботи, у процесі якого перевіряли рівномірність висоти петель, гармонійність кольорових поєднань, чіткість контурів та загальна композиційна цілісність твору. У разі виникнення нерівностей або деформацій окремі ділянки коригувалися, зайві нитки обрізалися, а пошкоджені або нерівномірні петлі виправлялися.

Значна увага приділяється гармонійному поєднанню кольорів, оскільки саме кольорове вирішення відіграє важливу роль у передачі емоційного характеру композиції та художньої стилістики самчиківського розпису.

Після завершення основної частини вишивки необхідне остаточне оформлення роботи. Композицію уважно оглянули, обрізали зайві нитки для створення більш охайного та завершеного вигляду. Завершену декоративну композицію «Єдність початків» оформлено в раму розміром 60×90 см, що забезпечує її естетичний вигляд, композиційну цілісність та зручність під час демонстрування (див. додаток М, рисунок М.1).

2.4 Композиційна характеристика та естетична оцінка виконаної декоративної композиції «Єдність початків»

Декоративна композиція «Єдність початків» виконана за мотивами самчиківського розпису. Виразність композиції полягає у гармонійному поєднанні форм, кольору, ритму та матеріалу, які створюють цілісний художній образ і забезпечують емоційний вплив твору на глядача.

Однією з головних естетичних особливостей композиції є її виразна декоративність. Вона проявляється у стилізації форм, ритмічному повторенні елементів композиції, її симетричній побудові та виразному кольоровому вирішенні. Усі елементи декоративної композиції підпорядковані єдиному художньому задуму та взаємодіють між собою, створюючи відчуття гармонії та композиційної завершеності. Завдяки цьому композиція сприймається як єдиний цілісний образ, у якому немає випадкових елементів, з яких кожен має своє місце та значення.

Виразність композиції «Єдність початків» зумовлена стилістикою самчиківського розпису, який є одним із найяскравіших видів українського декоративного мистецтва. Самчиківський розпис вирізняється насиченим колоритом, декоративною ритмікою, узагальненістю форм та гармонійним поєднанням композиційних елементів. Стилізовані рослинні мотиви, квіти, листя та декоративні гілки створюють складну візуальну структуру, що формує ритм композиції та надає їй пластичної динаміки.

Композиційна побудова твору базується на принципах умовної симетрії та рівноваги, що характерні для народного декоративного мистецтва. Центральний елемент композиції – пара голубів, що виконує роль головного художнього акценту та об'єднує навколо себе всі інші композиційні елементи. Саме вони найбільше привертають увагу завдяки центральному розміщенню, кольоровому рішенню та виразним формам.

Птахи в українській традиції символізують гармонію, єдність, продовження життя та зв'язок людини з природою. Завдяки умовно симетричному розташуванню мотивів виконаної декоративної композиції створюється відчуття впорядкованості, стабільності та гармонії.

Одним із засобів художньої виразності у виконаній декоративній композиції «Єдність початків» є ритм, який проявлено у діагональному розташуванні гілок і листя вазону та радіально-променевому ритмі його квітів. Їх рівномірне повторення формує ритм композиції, який сприяє динаміці твору та підсилює його декоративне звучання. Ритмічне повторення елементів – квітів, листя, декоративних ліній створює відчуття руху та живої енергії. Завдяки їх ритмічному повтору загальна композиція сприймається як динамічна та емоційно насичена. Ритм допомагає об'єднати окремі елементи у єдину декоративну систему та забезпечує гармонійне співвідношення великих і дрібних форм.

Важливу роль в естетичному сприйнятті композиції твору відіграє кольорове рішення, що є наступним і головним елементом виразності.

Також, естетична виразність художнього твору значною мірою пов'язана з фактурою. У нашому випадку – це техніка килимової вишивки. Завдяки її об'ємним петлям композиція набуває глибини та матеріальної виразності. Фактура виконаної композиції створює цікаву гру світла й тіні, що підсилює декоративний ефект роботи.

Килимова вишивка дозволяє створити фактуру, що посилює виразність композиції виконаного твору. Завдяки її м'якій петельній поверхні кольори сприймаються більш насичено та глибоко, а сама композиція створює враження м'якої тактильності та візуальної теплоти. Об'ємність поверхні підсилює декоративність виконаної композиції та робить її більш виразною. Це особливо важливо для органічної взаємодії композиції з обраним інтер'єром, в якому вона виконуватиме роль акценту.

Поєднання фактури та кольору набуває особливого естетичного звучання. Насичена кольорова гама створює святковий настрій, а фактурність

поверхні композиції сприяє спокійному та гармонійному її сприйняттю. У роботі переважають червоні, рожеві, жовті та помаранчеві відтінки, які гармонійно поєднуються із зеленими та блакитними кольорами і є доповняльними один до одного. Таке поєднання створює святковий і життєрадісний настрій.

Кольорові контрасти відіграють важливу роль у декоративній композиції «Єдність початків». Поєднання теплих і холодних кольорів допомагає виділити окремі декоративні елементи та робить композицію більш виразною. Повторення однакових кольорових акцентів у різних її частинах забезпечує ритмічну гармонійність і цілісність колористичного вирішення.

Назва композиції «Єдність початків» відображає основну ідею гармонійного поєднання різних життєвих і духовних начал. Рослинні мотиви символізують розвиток, безперервність життя та зв'язок людини з природою, а умовно симетрична побудова композиції уособлює рівновагу та єдність світу. Завдяки цьому виконана декоративна композиція «Єдність початків» набуває не лише естетичної, а й символічної глибини [28].

Використання мотивів самчиківського розпису дозволило зберегти національний колорит та зв'язок із народним мистецтвом, тоді як техніка килимової вишивки надає їй сучасного декоративного звучання.

Виконана композиція характеризується цілісністю, гармонійністю та завершеністю. Усі елементи твору узгоджені між собою за формою, кольором та ритмом, що створює єдиний декоративний стрій. Композиція сприймається як цілісний художній твір, у якому всі елементи гармонійно поєднані між собою та підпорядковані єдиному задуму.

Таким чином, декоративна композиція «Єдність початків» є естетично цілісним і художньо виразним твором, у якому гармонійно поєднані традиції самчиківського розпису та фактурні можливості килимової вишивки. Завдяки продуманій композиційній побудові, ритмічній організації елементів, насиченій кольоровій гамі та виразній текстильній фактурі робота має високі естетичні якості та створює емоційно виразний художній образ.

Будь-який твір починається з задуму, ідеї, яка потім втілюється в конкретну матеріальну форму. Добре складеною композицією вважають таку, в якій неможливо ні додати, ні відняти будь-який її елемент, не порушуючи при цьому цілісності, гармонійної узгодженості всіх її елементів. Виконана декоративна композиція «Єдність початків» має завершений зовнішній вигляд, що говорить про досконалість її композиційної будови та має декоративне призначення. У ній продумано зв'язок між формою і змістом.

У творах декоративно-ужиткового мистецтва існують свої специфічні риси композиційних закономірностей, що створюють певну систему і мають чітку ієрархічну підлеглисть: закон цілісності, закон традиції, закон тектоніки. Композиційний центр, симетрія/асиметрія, статика/динаміка, пропорційність – це засоби виразності, що створюють цілісність внутрішньої структури виробу.

В якості естетичної оцінки художнього твору враховується відповідність закону традиції за такими показниками: канонічність; традиційність; новизна.

У виконаній декоративній композиції «Єдність початків» дотримано традиційних способів її виготовлення, а саме використано техніку килимової вишивки, що зберігає культурну традицію українського народу

Традиція (лат. *traditio* – передача) – це елементи культури, пов'язані з витоками, що передаються від покоління до покоління і зберігаються протягом тривалого часу [29].

Відповідність закону цілісності досягається відчуттям гармонійності виконаного художнього твору, де нічого не хочеться ні додати ні відняти не порушивши гармонійного (цілісного) відчуття. Усі частини виконаної декоративної композиції «Єдність початків» підпорядковані найбільш активній її частині – центральній парі голубів, які виступають в якості композиційного центру і є найбільш виразним елементом композиції.

Композиційні закономірності пов'язують усі структурні елементи художнього твору в єдине ціле.

Як зазначалось вище, у виконаній декоративній композиції застосована умовна дзеркальна симетрія (відносно вертикальної осі її поділу на ліву і праву

частини). Умовною вона є тому, що її структурні елементи не є тотожними у віддзеркалені правої та лівої сторін.

Статичність композиції завжди визначає симетрія. Виконана декоративна композиція «Єдність початків», на перший погляд, є симетрично-статичною, однак при уважному спогляданні можна побачити динамічні елементи (похилі гілки та листя), що порушують цю умовну статичність.

Також, в композиції присутні такі засоби композиції, як метр та ритм, що передбачає певне чергування структурних елементів та мотивів, до яких, в нашій композиції ми відносимо листя, пелюстки квітів, ягід, елементи декору яєць-писанок.

Метр – це чергування однакових елементів з однаковим інтервалом. Метр відносять до простих ритмів. Чергування однакових елементів з однаковим інтервалом – метричний ритм, в нашій композиції проглядається у чергуванні пелюсток квітів, декорі яєць та птахів.

Ритмічність – чергування різних елементів з різними інтервалами, наприклад з наростанням інтервалів, збільшенням або зменшенням мотивів. Ритм – це складна система чергування декількох елементів одночасно, в якій присутня нерівномірність інтервалів між ними (можливе зростання елементів чи інтервалів або їх убування).

Наступні засоби композиції: контраст, нюанс, подібність та тотожність – в композиції художнього твору можуть проявлятися у формі, кольорі, фактурі.

Контраст – це різка відмінність за формою, кольором, фактурою. В декоративній композиції «Єдність початків» контраст проявлено у протилежності теплих і холодних кольорів, а також контрасті фактур (гладкої поверхні основи та петельної поверхні сюжетної композиції).

Яскраво виражений й світлотний контраст між насиченими і розбіленими кольорами композиції, наприклад червоний й світло рожевий. Бачимо й класичні кольорові контрасти між червоним і зеленим, жовтим і блакитним. Контраст також проявлено між крупними і дрібними формами елементів композиції.

Нюанс – це незначна відмінність, яка присутня в градації зелених кольорів листя. Подібність визначає присутність однакових, але не тотожних форм або мотивів в одній загальній структурі художнього твору. У створеній композиції це птахи, яйця-писанки та листя.

Пропорційність виражена у співвідношенні окремих елементів композиції художнього твору між собою і в цілому до виробу.

Кольорове рішення виконаної композиції досягається інтенсивністю тональної проробки композиційних елементів, що визначається рівнем світлоти та насиченості фарб, що створюють загальний життєствердний колорит.

Семантичні засоби відображають національний, соціальний та образний характер твору. Композиція «Єдність початків» відображає національний характер українського декоративного мистецтва через використання мотивів самчиківського розпису, традиційної символіки та техніки килимової вишивки.

Образний характер твору розкривається через систему символів, декоративних елементів і кольорових поєднань. Центральним образом композиції є пара птахів, яка символізує гармонію, єдність, любов і духовний зв'язок людини з природою. Квіткові мотиви уособлюють життя, красу, розвиток і відродження. Рослинні орнаменти та плавні лінії створюють відчуття безперервності життя й гармонійного розвитку.

Символічний зміст використаних в композиції елементів сприяє розкриттю внутрішнього змісту твору. Основними носіями образної та змістової інформації у композиції «Єдність початків» є квітка-вазонок – родове дерево, пара голубів, яйця-писанки, ягоди калини, горщик – символ родини. Саме через них розкривається ідейний зміст твору та його зв'язок із народними традиціями [30].

Символом продовження життя у композиції виступає пара птахів, яка висиджує яйця – майбутнє, уособлює гармонію, єдність і любов в родині. Їх симетричне розташування підсилює ідею рівноваги та взаємозв'язку двох протилежних початків (матір та батька). Квіткові та рослинні мотиви також є символами життя, розвитку, краси та безперервності природи.

Символічне значення мають також кольори композиції. Червоний колір асоціюється з життєвою енергією, любов'ю та силою, жовтий – із сонцем, теплом і достатком, зелений символізує природу, ріст і відродження, а блакитний – спокій, духовність і гармонію. Поєднання цих кольорів створює цілісний декоративний образ і підсилює емоційне звучання композиції.

Метафоричність композиції проявляється у поєднанні природних образів із декоративними формами. Через стилізовані квіти, листя та орнаменти передається ідея духовного зв'язку людини з природою та культурною спадщиною народу.

Алегоричний зміст композиції полягає у відображенні єдності природного й духовного начал. Усі елементи твору поєднані в цілісний художній образ, який символізує гармонію світу, взаємозв'язок поколінь та безперервність народних традицій. Усі вони поєднані між собою.

У композиції використано характерні для українського народного мистецтва рослинні орнаменти, стилізовані образи птахів та квітів, яскрава колірنا палітра та симетрична будова композиції. Це підкреслює зв'язок твору з народними традиціями, культурною спадщиною та національною ідентичністю.

Виконана композиція підкреслює важливість збереження народної культури в сучасному суспільстві та її значення для формування духовних цінностей молодого покоління.

Завершує композицію її оформлення в дерев'яну раму, кольору натуральної деревини, що співпадає з тоном фонові тканини. Таке композиційне рішення робить її світлою і життєствердною.

Фінальний етап кваліфікаційної роботи – створення проєкту постеру, в якому подано всі данні щодо виконаної роботи «Єдність початків».

ВИСНОВКИ

Під час виконання кваліфікаційної роботи було досліджено особливості самчиківського розпису та килимової вишивки як важливих складових національної культури, у якій відображаються духовні цінності, естетичні уявлення та багатовікові традиції нашого народу.

Встановлено, що народне мистецтво розпису є не лише формою художньої творчості, а й важливим засобом збереження культурної самобутності.

Визначено його основні художні особливості: декоративність, площинність композиції, ритмічність її елементів, насичена кольорова гама та символічність образів. Особливу увагу приділено рослинним і зооморфним мотивам, що уособлюють гармонію природи, духовність і нерозривний зв'язок людини з навколишнім світом.

З'ясовано, що художньо-образна мова самчиківського розпису має значний творчий потенціал для створення сучасних декоративних композицій.

Також у роботі було досліджено художньо-технологічні можливості техніки килимової вишивки. Встановлено, що ця техніка завдяки своїй фактурності, об'ємності та декоративній виразності дозволяє створювати художні твори з глибоким емоційним та естетичним звучанням. Петельна фактура поверхні та насичені кольори сприяють посиленню декоративного ефекту й виразності композиції.

За результатами теоретичного дослідження була виконана практична частина кваліфікаційної роботи – декоративна композиція «Єдність початків» технікою килимової вишивки.

Композиційне вирішення твору ґрунтується на особливостях самчиківського розпису, що передає ідею єдності початків. Усі елементи композиції об'єднані єдністю художнього задуму та реалізовано в матеріалі традиційною технікою килимової вишивки.

Для реалізації поставленої мети було виконано наступні завдання, зокрема: проаналізовано історичні передумови та особливості розвитку самчиківського розпису й техніки килимової вишивки; обґрунтовано художньо-технологічні особливості техніки самчиківського розпису та килимової вишивки; розкрито ідею та здійснено художньо-образне обґрунтування теми декоративної композиції «Єдність початків»; охарактеризовано матеріали та інструменти й здійснено калькуляцію витрат щодо виконання декоративної композиції «Єдність початків» технікою килимової вишивки; описано технологічну послідовність виконання декоративної композиції «Єдність початків» технікою килимової вишивки та виконано її в матеріалі; надано композиційну характеристику та естетичну оцінку виконаній декоративній композиції «Єдність початків» та виготовлено постер.

Отже, поставлена мета на початку виконання кваліфікаційної роботи досягнута. У результаті творчо-дослідницької діяльності створено декоративну композицію «Єдність початків» технікою килимової вишивки.

Виконана кваліфікаційна робота підтвердила значення декоративно-ужиткового мистецтва як важливого засобу збереження культурної спадщини, розвитку національної самобутності та популяризації українського народного мистецтва в сучасному мистецькому просторі.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1 Лазарук О. «Символізм птахів у світовому декоративному мистецтві» XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи» – (Хмельницький 6–7 листопада 2025 року). – Хмельницький : ХНУ, 2025 – С. 274 – 275.

2 Лазарук О. «Художньо-творчий та освітній потенціал самчиківського розпису у створенні сучасних творів текстильного мистецтва та формуванні фахових компетентностей майбутніх митців» // Науковий альманах мистецтва та освіти: збірник наукових праць V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проектування змісту і технологій художньо-графічної підготовки та художньо-творчої діяльності здобувачів вищої освіти (студентів) і молодих учених» (27 березня 2026 р., м. Вінниця) / С.Д. Цвілик (голова) та ін. [Електронний ресурс]. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2026. Вип. 4. (PDF, 184 с.). – С. 152-154.

3 Лазарук О. «Єдність початків» – символічний зміст мови народного декоративного мистецтва. Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів освіти та молодих вчених «Синергія освіти, технологій та мистецтва у сучасному соціокультурному просторі» (Хмельницький національний університет, 7 травня 2026 року) – Хмельницький : ХНУ, 2025. – С. ?

4 Декоративно-прикладне мистецтво України / за ред. М. Селівачова. – Київ : Либідь, 2006. – 400 с.

5 Історія українського декоративно-прикладного мистецтва : навч. посіб. / за ред. О. С. Найдена. – Київ : Либідь, 2010. – 368 с.

6 Самчики: як традиційний розпис перетворює село на артоб'єкт – 2024. [Електронний ресурс]. – URL: <https://surl.li/pygocb> (дата звернення: 17.04.2026).

7 Культурно-бібліотечний фонд Життедайна сила самчиківського розпису [Електронний ресурс]. – URL: <https://bibliogr-front.4uth.gov.ua> (дата звернення: 17.04.2026).

- 8 Сучасні тенденції розвитку українського народного мистецтва : зб. наук. праць. – Київ, 2018. – 220 с.
- 9 Матеріали про творчість майстрів самчиківського розпису (В. Раковський, Н. Раковська). – [Електроний ресурс]. – URL: <https://surli.cc/oiesrx>
- 10 Запаско Я. П. Українське народне килимарство. – Київ : Наукова думка, 1990. – 112 с. (дата звернення: 17.04.2026).
- 11 Килимова вишивка: майстер-клас від Ірини Крюченко – Донецький обласний навчально-методичний центр культури. – 2024. [Електроний ресурс]. – URL: <https://surl.lu/lfjwik> (дата звернення: 17.04.2026).
- 12 Гатеж Н. В. Килимова вишивка: культурна спадщина та сучасні інтерпретації // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2024. – № 1. [Електроний ресурс]. – URL: <https://journals.uran.ua/visnyknakkkim/article/view/338974/327280> (дата звернення: 17.04.2026).
- 13 Белічко Н. Ю. Народне декоративне мистецтво України: символіка та образна мова. – К.: Освіта, 2008. – 256 с.
- 14 Вивчаємо своє: чотири традиційні українські розписи. [Електроний ресурс]. – <https://surl.li/nutnwe> (дата звернення: 24.04.2026).
- 15 Антонович Д. Українське мистецтво. – К.: Либідь, 1993. – 384 с.
- 16 Капустіна Н.О. Символіка рослинних образів у народному мистецтві України. – К.: Мистецтво, 2010. – 198 с.
- 17 Юнг К. Г. Архетипи і колективне несвідоме. – К.: Основи, 1997. – С. 384–22
- 18 Самчиківський розпис // [Електроний ресурс]. – URL: <https://www.ukrainer.net/samchykivskyy-rozpys/> (дата звернення: 24.04.2026).
- 19 Кваліфікаційна робота : методичні рекомендації для студентів спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» / уклад.: Л. А. Корницька. – Хмельницький : ХНУ, 2025. – 35 с.
- 20 Текстові документи. Загальні вимоги СОУ 207.01: 2017 / Ю.М. Бойко, Г. В. Красильникова, Л. І. Першина, Т. Ф. Косянчук. – 2-ге вид., виправ. – Хмельницький : ХНУ, 2018. – 45 с.

- 21 UAMAZE. Про нас. [Електроний ресурс]. – URL: <https://uamaze.com.ua/about-us/> (дата звернення: 30.04.2026).
- 22 Гончар Л. Художня специфіка самчиківського розпису як феномена українського народного мистецтва. – Черкаси, 2023. – с.153.
- 23 Сидор М. Самчиківський розпис в контексті відродження культурно-мистецьких традицій українського народу. Дрогобич: Редакційна рада, 2022. – с.70.
- 24 Негай Г., Басалюк Л., Підгайчук С. Особливості самчиківського декоративного розпису. Питання культурології. – Київ : Київський національний університет культури і мистецтв, 2020. – С. 43–52.
- 25 Сиваш І. Етнодизайн у збереженні національної історико-культурної спадщини Київ : Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, – 2025. – С. 254– 259.
- 26 Самборська, О. В. Художньо-образне обґрунтування вишитого рушника «Дерево життя» за мотивами самчиківського розпису. – Хмельницький : ХНУ, 2022. – С. 195– 201.
- 27 Nataliia, H. Punch Needle Embroidery: Cultural Heritage and Modern Interpretations. National Academy of Managerial Staff of Culture & Arts Herald/Visnik Deržavnoi Akademii Kerivnih Kadriv Kul'turi i Mistectv – 2025. (date of access: 24.04.2026).
- 28 Божинський, Н. І. Традиційне килимарство та графічний дизайн як поле студентської творчості. – Харків : ХДАДМ, 2018. – 153 с.
- 29 Олегівна, С. І. Етнодизайн у збереженні національної історико-культурної спадщини (на прикладі творчості майстрів самчиківського розпису). National academy of managerial staff of culture & arts herald/visnik deržavnoi akademii kerivnih kadriv kul'turi i mistectv. – 2025.
- 30 Бородкіна М., Хренова В. Композиційні особливості Самчиківського розпису. – Хмельницький : ХНУ, 2023. – 63 с.

ДОДАТОК А

(довідковий)

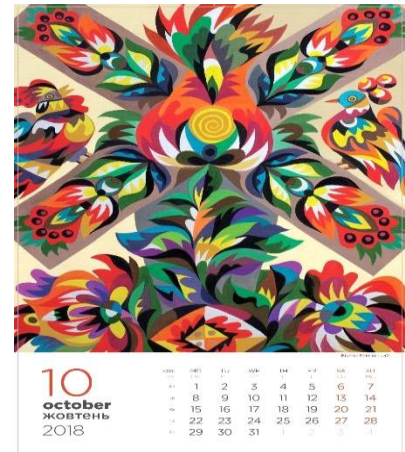
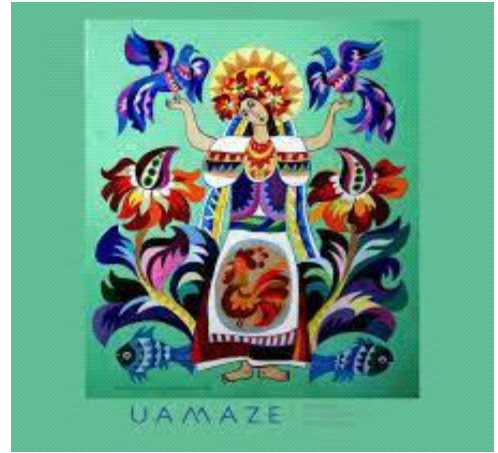
Розпис фасадів будівель у с. Самчики

Рисунок А.1 – Розпис фасадів будівель у с. Самчики

ДОДАТОК Б

(довідковий)

Роботи заслуженого майстра України самчиківського розпису
Олександра Пажимського

Мамай в козацькій церкві

Рисунок Б.1 – Твори Олександра Пажимського

ДОДАТОК В

(довідковий)

Роботи майстра народної творчості Сергія Касьянова

Рисунок В.1 – Твори Сергія Касьянова

ДОДАТОК Г

(довідковий)

Роботи майстра народної творчості Михайла Юзвука

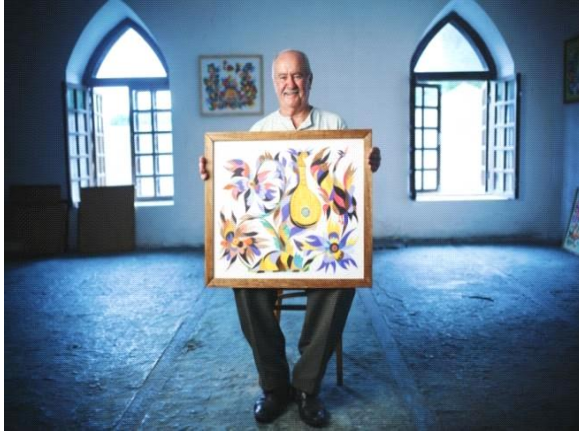

Рисунок Г.1 – Твори Михайла Юзвука

ДОДАТОК Д
(довідковий)

Роботи майстра народної творчості Віктора Раковського

Рисунок Д.1 – Твори Віктора Раковського

ДОДАТОК Е
(довідковий)

Майстриня Ірина Крюченко

Рисунок Е.1 – Ірина Крюченко та її родина

Рисунок Е.2 – роботи Ірини Крюченко

ДОДАТОК Ж
(довідковий)

Сучасні текстильні вироби для інтер'єру у техніці килимової вишивки

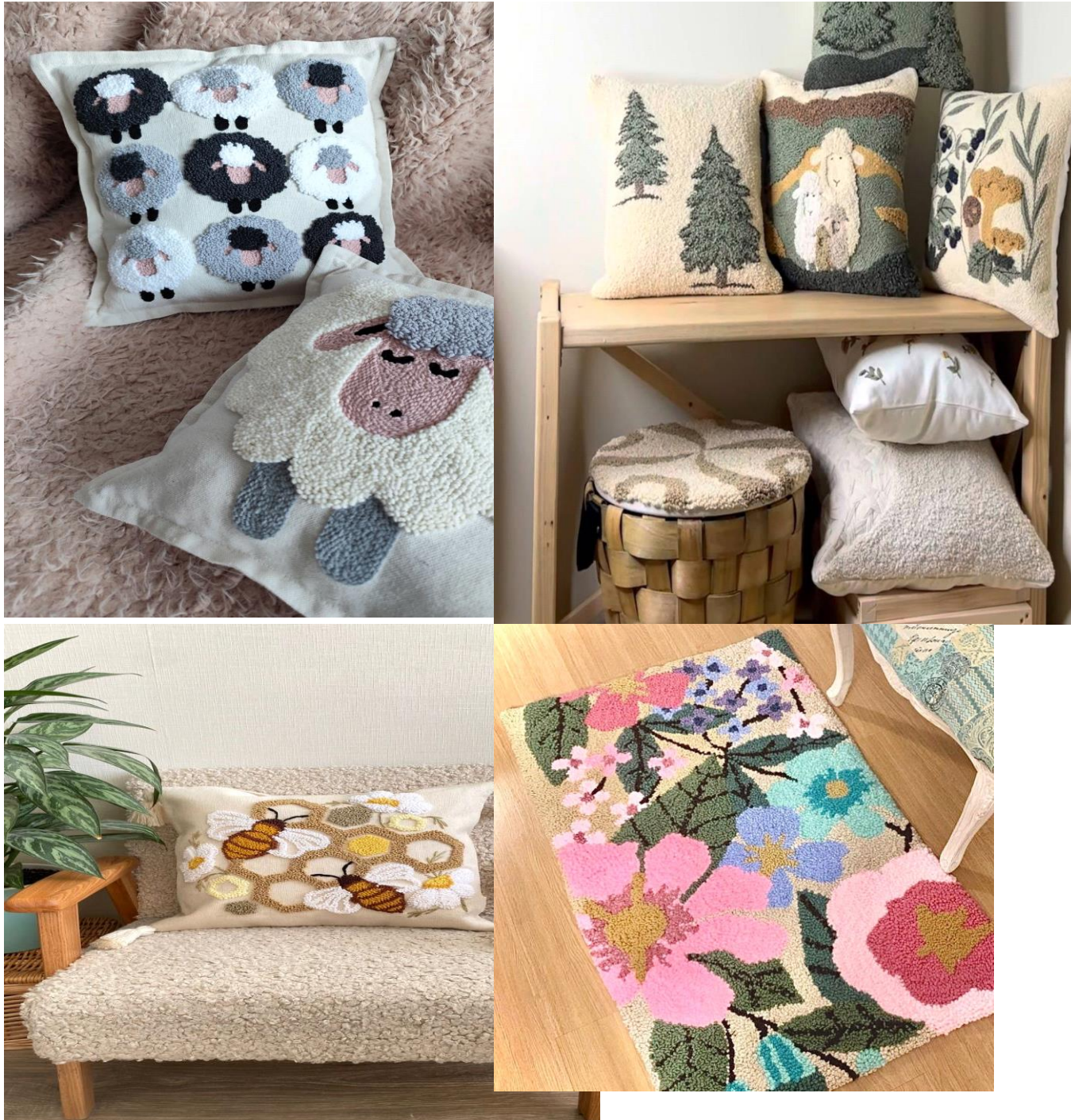

Рисунок Е.1 – Сучасні текстильні вироби

ДОДАТОК К

(довідковий)

Родинне дерево й дерево життя в самчиківському розписі

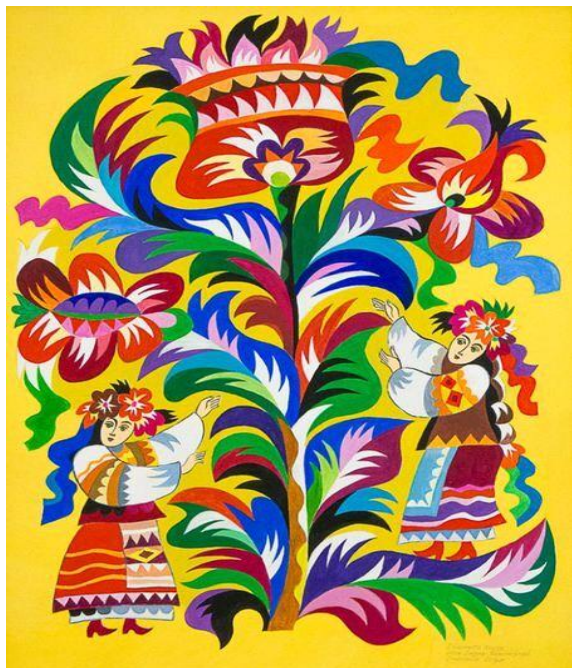

Рисунок К.1 – Різновиди зображення дерева життя в самчиківському розписі

ДОДАТОК Л

(довідковий)

Основні розписи України

Рисунок Л.1 – Самчиківський розпис

Рисунок Л.2 – Петрівківський розпис

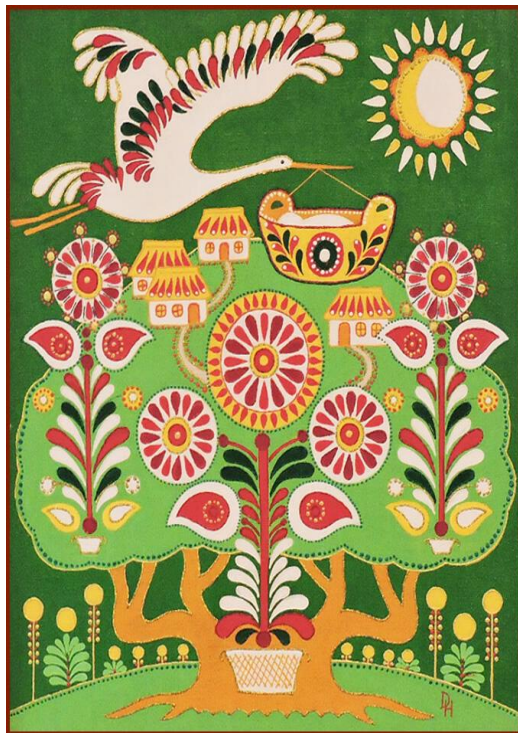

Рисунок Л.3 – Яворівський розпис

Рисунок Л.4 – Косівський розпис

ДОДАТОК М

(обов'язковий)

Декоративна композиція «Єдність початків»

Рисунок М.1 – Виконана декоративна композиція «Єдність початків»

ДОДАТОК Н (обов'язковий)

Макет постеру до виконаної декоративної композиції «Єдність початків»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ
Декоративна композиція «Єдність початків» за мотивами самчиківського розпису у техніці килимової вишивки

ЕТАПИ ВИКОНАННЯ

Джерела натхнення

Перенесення ескізу

Вишивання великих елементів

Вигляд з лицевої сторони

Вишивання дрібних елементів

Виконана композиція

Ескізування

Творчість В.Раковського та майстринь килимової вишивки

ВИКОНАНА РОБОТА

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ

Затверджений ескіз

Здобувачка:
освітньо-професійної програми «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво» групи ДМ-3с-23-1
Оксана ЛАЗАРУК

Керівник:
канд. пед. наук, доцент кафедри технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва
Лариса КОРНИЦЬКА

Анотація:
Декоративна композиція «Єдність початків» за мотивами самчиківського розпису розкриває ідею гармонійного поєднання природи, людини та національних традицій. Твір є практичним втіленням творчого задуму, виконаним у техніці килимової вишивки з використанням характерних рослинних мотивів і декоративних елементів самчиківського розпису.

Рисунок Н.1 – Макет постеру до виконаної декоративної композиції
«Єдність початків»